Βιβλίο μαθητή στα Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου

Ορθόδοξη πίστη και λατρεία

Τόμος 3ος

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 1 28/7/2020 3:12:45 μμ

Βιβλίο μαθητή στα Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου

Ορθόδοξη πίστη και λατρεία

Το υλικό στα Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου προέκυψε από το Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Α' Λυκείου «Θρησκεία και σύγχρονος άνθρωπος», **που επιμελήθηκαν οι Κ. Ακανθοπούλου, Μ. Συργιάννη, Δ. Παρθένου & Α. Χατζηδημητρίου, το** Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Β' Λυκείου, «Θρησκεία και Κοινωνία», **που επιμελήθηκαν οι Ε. Βουλγαράκη, Σ. Γκαργκάνα και Έ. Ψαρογιώργου, το** Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Γ'

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 2 28/7/2020 3:12:45 μμ

Λυκείου, «Θρησκεία και σύγχρονος κόσμος», **που επιμελήθηκαν οι Κ. Τριανταφυλλίδου και ο Ε. Παπαϊωάννου, το** Σχολικό Βιβλίο Α' Λυκείου, «Ορθόδοξη πίστη και λατρεία» **των Χρ. Γκότση, π. Γ. Μεταλληνού, Γ. Φίλια και σύγχρονα δημοσιευμένα γραπτά και πολυτροπικά κείμενα.**

Δημιουργήθηκε με την ευθύνη της άμισθης Επταμελούς Επιστημονικής Επιτροπής, η οποία συγκροτήθηκε από το ΙΕΠ στις 19/12/2019 με σκοπό:

Α) Την εισήγηση για την πλήρη συμμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών με τις αποφάσεις του Σ.τ.Ε., για το χρονικό

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 3 28/7/2020 3:12:45 μμ

διάστημα που θα απαιτηθεί μέχρι τη συγγραφή και εφαρμογή των νέων Προγραμμάτων Σπουδών, καθώς και του αντιστοίχου διδακτικού υλικού για το μάθημα των Θρησκευτικών.

Β) Την εισήγηση σχετικά με τους τρόπους και τις μεθόδους εφαρμογής των αποφάσεων του Σ.τ.Ε., του ΕΔΔΑ και της ΑΠΔΠΧ, όσον αφορά στις υπόλοιπες πτυχές των αποφάσεων αυτών που συνδέονται με το μάθημα των Θρησκευτικών, με έμφαση στη διατήρηση της υποχρεωτικότητας του μαθήματος και στη διαδικασία απαλλαγής των μαθητών/μαθητριών.

Την ευθύνη για την επιμέλεια του παρόντος βιβλίου είχε ως μέλος της

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 4 28/7/2020 3:12:45 μμ

επιτροπής η Ξανθή Αλμπανάκη.

Εικονογράφηση εξωφύλλου: Μπάμπης Πυλαρινός, Innocence, 2017/ Encaustic

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 5 28/7/2020 3:12:45 μμ

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ενιαίας Ενταξιακής Εκπαίδευσης του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 6 28/7/2020 3:12:45 μμ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Βιβλίο μαθητή στα

Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου

Τόμος 3ος

Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
ΑΘΗΝΑ

27-0784_l_e_thrisk_bm_1-32_28b.indd 7 28/7/2020 2:14:11 μμ

2.3. Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Μοναξιά/αποξένωση και συντροφικότητα.

Ας παρατηρήσουμε προσεκτικά τις παρακάτω φωτογραφίες. Στη συνέχεια ας επιλέξουμε μια φωτογραφία και ας εκφράσουμε εάν έχουμε εμπειρίες από παρόμοιες καταστάσεις. Θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε σε ερωτήσεις όπως: πώς νιώθετε, τι σημασία έχει για σας η ομάδα, ο τραγουδιστής, η οικογένεια, οι φίλοι. Στη συνέχεια, θα επεξεργαστούμε και άλλες φωτογραφίες με ανθρώπους μόνους, αποξενωμένους,

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 5 28/7/2020 3:12:45 μμ

περιθωριοποιημένους, και θα επανα-
λάβουμε τη διαδικασία με τις ερωτή-
σεις ανακοινώνοντας στην ολομέλεια
της τάξης τις απαντήσεις μας.

1. Φωτογραφίες Α΄

1.



2.



27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 6 28/7/2020 3:12:46 μμ

3.



4.



27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 7 28/7/2020 3:12:46 μμ

2. Φωτογραφίες Β΄

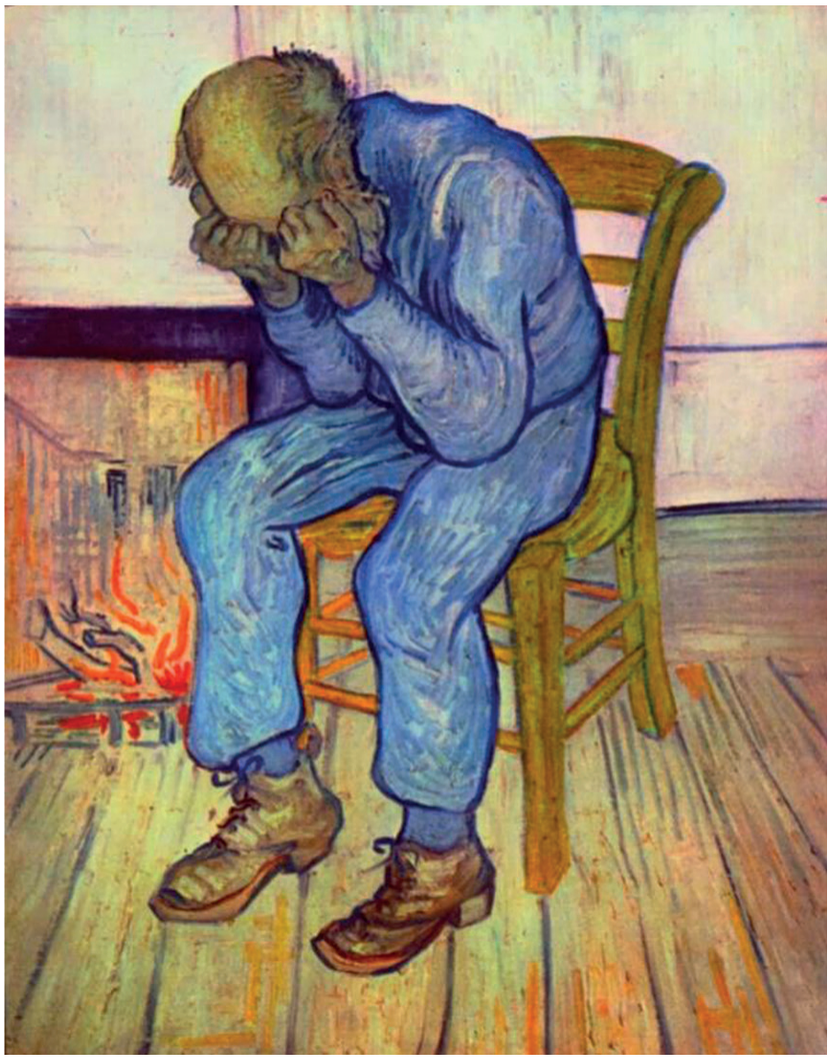

5. Vincent van Gogh (1890). Old Man in Sorrow (On the Threshold of Eternity). Krőller-Müller Museum, Otterlo, Netherlands.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 8 28/7/2020 3:12:46 μμ



6. Édouard Manet (1877). The Plum. National Gallery of Art, Washington.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 9 28/7/2020 3:12:46 μμ

7.



8.

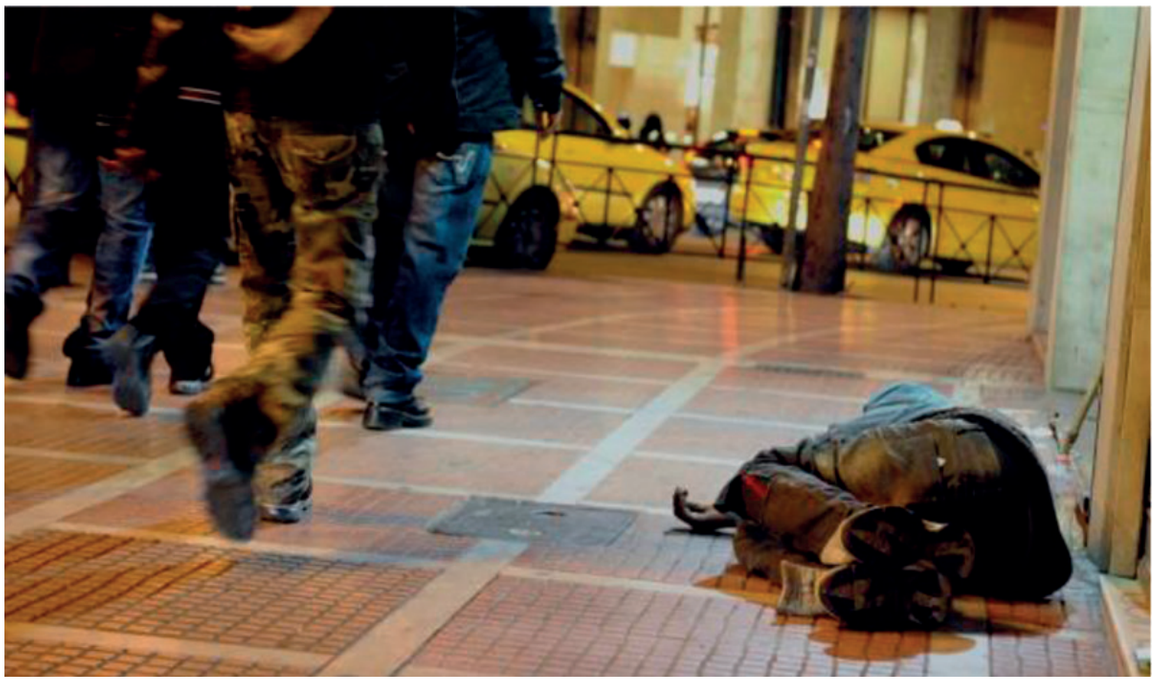

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 10 28/7/2020 3:12:46 μμ

Η ενότητα στην εκκλησιαστική κοινότητα μέσα από το Βάπτισμα και τη Θεία Ευχαριστία.

Σας δίνονται παρακάτω δύο σύντομες ευχές, μία από τη Θεία Λειτουργία και μία από την Ακολουθία του Βαπτίσματος [π.χ. «Τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος αἰτησάμενοι, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα», από τη Θ. Λειτουργία, και «Ὅσοι εἰς Χριστόν ἐβαπτίσθητε, Χριστόν ἐνεδύσασθε» και το χωρίο Γαλ 3, 26-29). Ανά δύο μαθητές/τριες, αφού μελετήσετε τα κείμενα, προσπαθήστε να συντάξετε σειρά θέσεων με θέμα: «Η ενότητα της

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 11 28/7/2020 3:12:46 μμ

εκκλησιαστικής κοινότητας» και κατόπιν να παρουσιάσετε στην ολομέλεια της τάξης.

1. Εξ ὑδατος και Πνεύματος

Στην αρχαία παράδοση το Βάπτισμα, το Χρίσμα και η Ευχαριστία [...] σχηματίζουν μια λειτουργική ακολουθία και «τάξη», γιατί κάθε μυστήριο βρίσκει την πληρότητά του στο άλλο με τέτοιο τρόπο, ώστε είναι αδύνατο να καταλάβουμε πλήρως τη σημασία του ενός όταν χωριστεί και απομονωθεί από τα άλλα δύο. [...] Στο Βάπτισμα αναγεννιόμαστε «εξ ύδατος και Πνεύματος», και αυτή η γέννηση μας κάνει ανοιχτούς στο δώρο του Αγίου Πνεύματος, δηλαδή στην προσωπική μας Πεντηκοστή. Και τελικά, το δώρο

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 12 28/7/2020 3:12:46 μμ

του Αγίου Πνεύματος μας «ανοίγει» εισόδους στην Εκκλησία, στο τραπέζι του Χριστού, στη Βασιλεία Του. Βαπτιζόμαστε για να λάβουμε το Άγιο Πνεύμα· παίρνουμε το Άγιο Πνεύμα για να γίνουμε ζωντανά μέλη του Σώματος του Χριστού, και για να αυξάνουμε μέσα στην Εκκλησία, στην πληρότητα της ηλικίας του Χριστού. [...]

[...] αν η Ευχαριστία είναι αληθινά το μυστήριο της Εκκλησίας, και όχι μόνον ένα από τα μυστήρια της Εκκλησίας, τότε αναγκαστικά η είσοδος στην Εκκλησία σημαίνει είσοδο στην Ευχαριστία, τότε η Ευχαριστία είναι πράγματι το πλήρωμα του Βαπτίσματος.

Σμέμαν, Αλ. (1990). Εξ ύδατος και πνεύματος. **Μτφρ. Ι. Ροηλίδης. Αθήνα: Δόμος, σ. 164, 166.**

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 13 28/7/2020 3:12:46 μμ

2. Βάπτισμα και Θεία Ευχαριστία

Για την Ορθόδοξη Εκκλησία κανένα Μυστήριο δεν είναι αυτόνομο και αυτοτελές, μάλιστα δε τα τρία «μυητικά μυστήρια». Ειδικά ως προς το Βάπτισμα και τη Θ. Ευχαριστία, η σύνδεση του ενός με το άλλο υπήρξε ανέκαθεν αδιάσπαστη λειτουργικά, και τούτο για λόγους όχι απλά τυπικούς, αλλά βαθύτατα θεολογικούς και δογματικούς».

[...] Σαφής [...] είναι η μαρτυρία του Οδοιπορικού της Αιθερίας (δ΄ αι.)**, το οποίο περιγράφει τη λειτουργική πράξη της Εκκλησίας Ιεροσολύμων, και το οποίο μάς πληροφορεί ότι μετά το Βάπτισμα ακολουθούσε η είσοδος των νεοφώτιστων της Εκκλησίας, όπου ετελείτο η Θ. Λειτουργία μετά εσπερινού.**

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 14 28/7/2020 3:12:46 μμ

[...] Όπως δεν μπορεί να τελεσθεί Θ. Λειτουργία χωρίς λαϊκούς, έτσι δεν μπορεί να υπάρξει εν ενεργεία λαϊκός χωρίς τη συμμετοχή του στην Ευχαριστιακή σύναξη.

Το Βάπτισμα είναι θάνατος και ανάσταση.

Ο Απ. Παύλος είναι σαφής ως προς αυτό (Ρωμ 6, 3-4). Αλλά αν δεν συμμετάσχει ό βαπτισθείς στη Θ. Ευχαριστία, πώς μπορεί να αναστηθεί στην καινή ζωή; Ένα Βάπτισμα ασύνδετο προς τη Θ. Ευχαριστία είναι ένας θάνατος χωρίς ανάσταση.

Με το Βάπτισμα ο πιστός πεθαίνει ως «τέκνον σώματος», δηλ. τέκνο των βιολογικών νόμων, της φθοράς, και αναγεννάται ως «τέκνον της Βασιλείας». Αλλά η

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 15 28/7/2020 3:12:46 μμ

πλήρης εικόνα της Βασιλείας είναι η Ευχαριστία. Χωρίς αυτήν το Βάπτισμα χάνει το εσχατολογικό του νόημα.

Το Βάπτισμα παρέχει την υιοθεσία.

Δηλ. τη δυνατότητα κατά χάριν να καλεί κανείς τον Θεό «Πατέρα», όπως κατά φύσιν τον καλεί ο μονογενής Υιός. Αλλά αυτό μόνο στη Θ. Ευχαριστία μπορεί να συμβεί κυριολεκτικά. Η προσευχή «Πάτερ ημών» ήταν ανέκαθεν ευχαριστιακή προσευχή. [...] Το «τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεὸν Πατέρα, καὶ λέγειν Πάτερ ἡμῶν» έχει τη φυσική του θέση προ της Θ. Κοινωνίας. Η υιοθεσία που παρέχει το Βάπτισμα, εκφράζεται και πραγματοποιείται μόνο μέσα στην Ευχαριστία.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 16 28/7/2020 3:12:46 μμ

[...] Είναι το μυστήριο της αγάπης ως κοινωνίας με τον Θεό και με τους άλλους. Αυτό είναι η πεμπτουσία της Θ. Ευχαριστίας, το να είναι εικόνα της Βασιλείας, πρόγευση των έσχατων, βίωση της αγάπης ως κοινωνίας με το Θεό και τους άλλους εν τω σώματι του Χριστού. Σε τι ωφελεί, λοιπόν, το Βάπτισμα, όταν ο βαπτισθείς δεν συναχθεί αμέσως επί το αυτό στην ευχαριστιακή σύναξη;

Ζηζιούλας, Ι., Μητροπολίτης Περγάμου (1999). Άγιον Βάπτισμα και Θεία Λειτουργία.

3. Το Βάπτισμα, μυστική ταφή και ανάσταση

Το Βάπτισμα υποδηλώνει μια μυστική ταφή και μια ανάσταση με τον Χριστό (Ρωμ 6, 4-5 και Κολ 2,12). Το

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 17 28/7/2020 3:12:46 μμ

εξωτερικό σημείο δε αυτής της ταφής και της ανάστασης είναι η βύθιση του βαπτιζομένου στην κολυμβήθρα, που την ακολουθεί η ανάδυσή του από το νερό. […]

Μέσω του Βαπτίσματος μας δίνεται η άφεση κάθε αμαρτίας, της προπατορικής, αλλά και κάθε άλλης πραγματοποιημένης. «Ενδυόμαστε τον Χριστό», και γινόμαστε μέλη της Εκκλησίας, του Σώματός Του. Οι Ορθόδοξοι, για να θυμούνται τη βάπτισή τους, φορούν σ' όλη τους τη ζωή ένα μικρό Σταυρό, κρεμασμένο από τον λαιμό τους με μια αλυσιδίτσα.

Ware, Κάλλιστος, επίσκοπος Διοκλείας (2001). Η ορθόδοξη Εκκλησία. **Αθήνα: Ακρίτας, σ. 439-440.**

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 18 28/7/2020 3:12:46 μμ

1. Από τη Θ. Λειτουργία:

«Τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος αἰτησάμενοι, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα».

2. Από την Ακολουθία του Βαπτίσματος:

α. «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε»

β. «[...]Γράψον αὐτὸν ἐν βίβλῳ ζωῆς σου καὶ ἔνωσον αὐτὸν τῇ ποίμνῃ τῆς κληρονομίας σου».

3. Γαλ 3, 26-29: «Είστε, λοιπόν, όλοι παιδιά του Θεού, αφού πιστεύετε στον Ιησού Χριστό. Κι αυτό, γιατί όσοι βαφτιστήκατε στο όνομα του Χριστού, έχετε ντυθεί το Χριστό.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 19 28/7/2020 3:12:46 μμ

Δεν υπάρχει πια Ιουδαίος και ειδωλολάτρης, δεν υπάρχει δούλος και ελεύθερος, δεν υπάρχει άντρας και γυναίκα· όλοι σας είστε ένας, χάρη στον Ιησού Χριστό. Κι αφού ανήκετε στο Χριστό, είστε απόγονοι του Αβραάμ και κληρονόμοι της ζωής, όπως την υποσχέθηκε ο Θεός».

Προκλήσεις και δυσκολίες ενότητας.

Με βάση τη φράση «Ἵνα πάντες ἓν ὦσιν» (μτφρ., ώστε να είναι όλοι ένα), αφού διαβάσουμε το ευρύτερο χωρίο Ιω 17, 20-23, και σε συνδυσμό με τα παρακάτω κείμενα, ας προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στα παρακάτω ερωτήματα: Ποιος το είπε; (Σε ποιον;) Ποιο είναι το αίτημα; Πότε;

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 20 28/7/2020 3:12:46 μμ

Πού; Γιατί το είπε; Πώς μπορεί να γίνει πραγματικότητα (επισήμανση των δυσκολιών);

1. Επίσημα έγγραφα

α. Επίσημο έγγραφο της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου για την αποστολή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο (Κρήτη, 2016)

Α. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου

Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, ἀπορρέουσα ἐκ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου κατ' εἰκόνα Θεοῦ καί καθ' ὁμοίωσιν καί ἐκ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ εἰς τό σχέδιον τοῦ Θεοῦ διά τόν ἄνθρωπον καί τόν κόσμον, ὑπῆρξε πηγή ἐμπνεύσεως διά τούς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, οἱ

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 21 28/7/2020 3:12:46 μμ

ὁποῖοι ἐνεβάθυναν εἰς τό μυστήριον τῆς θείας Οἰκονομίας….

[...] Ὡς προϋπόθεσις μιᾶς εὐρυτέρας ἐν προκειμένῳ συνεργασίας δύναται νά χρησιμεύσῃ ἡ κοινή ἀποδοχή τῆς ὑψίστης ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου. Αἱ κατά τόπους Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι εἶναι δυνατόν νά συμβάλουν εἰς τήν διαθρησκειακήν συνεννόησιν καί συνεργασίαν διά τήν εἰρηνικήν συνύπαρξιν καί κοινωνικήν συμβίωσιν τῶν λαῶν, χωρίς τοῦτο νά συνεπάγεται οἱονδήποτε θρησκευτικόν συγκρητισμόν.

Ἔχομεν τήν πεποίθησιν ὅτι ὡς «Θεοῦ συνεργοί» (Α΄ Κορ. γ΄, 9), δυνάμεθα νά προχωρήσωμεν εἰς τήν διακονίαν ταύτην ἀπό κοινοῦ μεθ’ ὅλων τῶν ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως, τῶν ἀγαπώντων τήν κα-

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 22 28/7/2020 3:12:46 μμ

τά Θεόν εἰρήνην, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἐπί τοπικοῦ, ἐθνικοῦ καί διεθνοῦς ἐπιπέδου. Ἡ διακονία αὐτή εἶναι ἐντολή Θεοῦ (Ματθ. ε΄, 9). [...]

Ε. Η Ορθόδοξος Ἐκκλησία ἔναντι τῶν διακρίσεων

[...] Ἡ Ἐκκλησία πιστεύει ὅτι ὁ Θεός «ἐποίησεν ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» (Πράξ. ιζ΄, 26) καί ὅτι ἐν Χριστῷ «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. γ΄, 28). [...] Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὁμολογεῖ ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος, ἀνεξαρτήτως χρώματος, θρησκείας, φυλῆς, φύλου, ἐθνικότητος, γλώσσης, ἔχει

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 23 28/7/2020 3:12:46 μμ

δημιουργηθῆ κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ καί ἀπολαμβάνει ἴσα δικαιώματα ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Συνεπής πρός τήν πίστιν αὐτήν, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δέν δέχεται τάς διακρίσεις δι' ἕκαστον ἐκ τῶν προαναφερθέντων λόγων, ἐφ' ὅσον αὗται προϋποθέτουν ἀξιολογικήν διαφοράν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ Ἐκκλησία, ἐν τῷ πνεύματι τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καί τῆς ἴσης μεταχειρίσεως τῶν ἀνθρώπων, ἀξιολογεῖ τήν ἐφαρμογήν τῶν ἀρχῶν αὐτῶν ὑπό τό φῶς τῆς διδασκαλίας της περί τῶν μυστηρίων, τῆς οἰκογενείας, τῆς θέσεως τῶν δύο φύλων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καί τῶν ἐν γένει ἀξιῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει δικαίωμα ἵνα διακηρύττῃ τήν μαρτυρίαν τῆς

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 24 28/7/2020 3:12:46 μμ

διδασκαλίας της εἰς τόν δημόσιον χῶρον.

[...] Ἡ Ἐκκλησία προβάλλει τήν θυσιαστικήν ἀγάπην τοῦ Ἐσταυρωμένου Κυρίου της ὡς τήν μόνην ὁδόν πρός ἕνα κόσμον εἰρήνης, δικαιοσύνης, ἐλευθερίας καί ἀλληλεγγύης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν λαῶν, τῶν ὁποίων μόνον καί ἔσχατον μέτρον εἶναι πάντοτε ὁ ὑπέρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς θυσιασθείς Κύριος (προβλ. Ἀποκ. ε', 12), ἤτοι ἡ ἄπειρος Ἀγάπη τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ, τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος [...].

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 25 28/7/2020 3:12:46 μμ

β. Επίσημο έγγραφο της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου για την σχέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας προς τον υπόλοιπο χριστιανικό κόσμο (Κρήτη, 2016)

[...] Ἡ εὐθύνη τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας διά τήν ἑνότητα, ὡς καί ἡ οἰκουμενική αὐτῆς ἀποστολή ἐξεφράσθησαν ὑπό τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Αὗται ἰδιαιτέρως προέβαλον τόν μεταξύ τῆς ὀρθῆς πίστεως καί τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας ὑφιστάμενον ἄρρηκτον δεσμόν.

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀδιαλείπτως προσευχομένη «ὑπέρ τῆς τῶν πάντων ἑνώσεως», ἐκαλλιέργει πάντοτε διάλογον μετά τῶν ἐξ αὐτῆς διεστώτων, τῶν ἐγγύς καί τῶν μακράν, ἐπρωτοστάτησε μάλιστα εἰς τήν σύγχρονον ἀναζήτησιν

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 26 28/7/2020 3:12:46 μμ

ὁδῶν καί τρόπων τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἑνότητος τῶν εἰς Χριστόν πιστευόντων [...]

2. Μηνύματα, Ομιλίες

α. Κοινό μήνυμα των Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου, Πάπα Ρώμης Φραγκίσκου και Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος Ιερωνύμου στη Λέσβο (για τους πρόσφυγες)

[...] Ἀπευθύνουμε κοινή ἔκκληση γιά τόν τερματισμό τοῦ πολέμου καί τῆς βίας στή Μέση Ἀνατολή, μιά δίκαιη καί διαρκή εἰρήνη, καί τήν ἔντιμη ἐπιστροφή ὅσων ἀναγκάστηκαν νά ἐγκαταλείψουν τά σπίτια τους. Ζητοῦμε ἀπό τίς θρησκευτικές κοινότητες νά ἐντείνουν τίς προσπάθειές τους στήν ὑποδοχή, παροχή

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 27 28/7/2020 3:12:46 μμ

βοήθειας καί προστασίας στούς πρόσφυγες ὅλων τῶν θρησκειῶν, καί ἀπό τίς θρησκευτικές καί πολιτικές ὑπηρεσίες ἀνακούφισης (τῶν προσφύγων) νά ἐργάζονται γιά νά συντονίζουν τίς πρωτοβουλίες τους. Γιά ὅσο διάστημα ὑπάρχει ἡ ἀνάγκη, ζητοῦμε ἐπιμόνως ἀπό ὅλες τίς χῶρες νά παράσχουν προσωρινό ἄσυλο, νά προσφέρουν τήν ἰδιότητα τοῦ πρόσφυγα σέ ὅσους ἔχουν τό δικαίωμα, νά ἐπεκτείνουν τίς προσπάθειες ἀρωγῆς τους καί νά συνεργαστοῦν μέ ὅλους τούς ἀνθρώπους καλῆς θέλησης γιά τόν ἄμεσο τερματισμό τῶν συνεχιζομένων συγκρούσεων.

Η Εὐρώπη ἀντιμετωπίζει σήμερα μία ἀπό τίς πιό σοβαρές ἀνθρωπιστικές κρίσεις της ἀπό τό τέλος

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 28 28/7/2020 3:12:46 μμ

τοῦ Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Γιά τήν ἀντιμετώπιση αὐτῆς τῆς σοβαρῆς πρόκλησης, κάνουμε ἔκκληση σέ ὅλους τούς ἀκόλουθους τοῦ Χριστοῦ νά ἐνθυμοῦνται τά λόγια τοῦ Κυρίου, σύμφωνα μέ τά ὁποῖα ὅλοι μας θά κριθοῦμε μία μέρα: «ἐπείνασα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με, ξένος ἤμην καὶ συνηγάγετέ με, γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ με, ἠσθένησα καὶ ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἤλθετε πρός με... ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε» (Ματθ 25: 35-36, 40).

Ἀπό τήν πλευρά μας, ὑπακούοντας στό θέλημα τοῦ Κυρίου μας

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 29 28/7/2020 3:12:46 μμ

Ἰησοῦ Χριστοῦ, πιστεύουμε ἀκράδαντα, ὁλόψυχα καί μέ ἀποφασιστικότητα, ὅτι πρέπει νά ἐντείνουμε τίς προσπάθειές μας γιά τήν προώθηση τῆς πλήρους ἑνότητας ὅλων τῶν Χριστιανῶν. Ἐπιβεβαιώνουμε τήν πεποίθησή μας ὅτι ἡ «συμφιλίωση (μεταξύ τῶν Χριστιανῶν) περιλαμβάνει τήν προώθηση τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης ἐντός καί μεταξύ ὅλων τῶν λαῶν. [...] Μαζί, θά κάνουμε τό χρέος μας, ὥστε νά προσφέρουμε στούς μετανάστες, τούς πρόσφυγες καί τούς αἰτοῦντες ἄσυλο μία ἀνθρώπινη ὑποδοχή στήν Εὐρώπη» (Οἰκουμενική Χάρτα, 2001). Μέ τήν ὑπεράσπιση τῶν θεμελιωδῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τῶν προσφύγων, τῶν αἰτούντων ἄσυλο καί τῶν μεταναστῶν,

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 30 28/7/2020 3:12:46 μμ

καθώς καί τῶν πολλῶν περιθωριοποιημένων ἀνθρώπων στίς κοινωνίες μας, ἔχουμε ὡς στόχο νά ἐκπληρώσουμε τήν ἀποστολή τῶν Ἐκκλησιῶν, πού εἶναι ἡ διακονία τοῦ κόσμου.

Ἡ συνάντησή μας σήμερα ἔχει ὡς στόχο νά δώσει κουράγιο καί ἐλπίδα σέ ὅσους ἀναζητοῦν καταφύγιο καί σέ ὅλους ἐκείνους πού τούς καλωσορίζουν καί τούς βοηθοῦν. Καλοῦμε τή διεθνῆ κοινότητα νά θέσει τήν προστασία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ὡς προτεραιότητα, καί σέ κάθε ἐπίπεδο, νά ὑποστηρίξει πολιτικές ἐντάξεις πού ἐκτείνονται σέ ὅλες τίς θρησκευτικές κοινότητες. Ἡ φοβερή κατάσταση ὅλων ὅσων ἐπηρεάζονται ἀπό τήν παροῦσα ἀνθρωπιστική κρίση, συμπεριλαμβανομένων πολλῶν Χριστιανῶν

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 31 28/7/2020 3:12:46 μμ

ἀδελφῶν μας, ἀπαιτεῖ συνεχῆ προσευχή ἀπό μέρους μας.

Λέσβος, 16 Ἀπριλίου 2016

β. Ὁμιλία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. κ. Βαρθολομαίου πρό τοῦ Παναγίου Τάφου (25 Μαΐου 2014)

[...] ὁ πανίερος οὗτος Τάφος, μᾶς καλεῖ νά ἀποβάλωμεν ἕνα ἀκόμη φόβον, τόν πλέον ἴσως διαδεδομένον εἰς τόν σύγχρονον κόσμον μας: τόν φόβον τοῦ ἄλλου, τοῦ διαφορετικοῦ, τοῦ ἀλλοπίστου, τοῦ ἀλλοθρήσκου, τοῦ ἑτεροδόξου. Αἱ φυλετικαί καί κάθε εἴδους διακρίσεις ἐπικρατοῦν ἀκόμη εἰς πολλάς συγχρόνους κοινωνίας μας καί, τό χειρότερον ὅλων, διαπερνοῦν πολλάκις καί αὐτόν τόν θρησκευτικόν βίον

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 32 28/7/2020 3:12:46 μμ

τῶν ἀνθρώπων. Ὁ θρησκευτικός φανατισμός ἀπειλεῖ ἤδη τήν εἰρήνην εἰς πολλάς περιοχάς τῆς γῆς, ὅπου καί αὐτό τοῦτο τό δῶρον τῆς ζωῆς θυσιάζεται εἰς τόν βωμόν τῆς μισαλλοδοξίας. Ἐνώπιον τῆς καταστάσεως αὐτῆς τό μήνυμα τοῦ ζωοδόχου Τάφου εἶναι ἐπεῖγον καί σαφές: ἀγαπήσατε τόν ἄλλον, τόν διαφορετικόν, τόν ἀλλόπιστον, τόν ἑτερόδοξον ὡς ἀδελφόν. Τό μῖσος ὁδηγεῖ εἰς τόν θάνατον, ἡ ἀγάπη «ἔξω βάλλει τόν φόβον» (Α' Ἰω. 4, 18) καί ὁδηγεῖ εἰς τήν ζωήν.

[...] οὐδείς ἄλλος δρόμος ὁδηγεῖ εἰς τήν ζωήν πλήν ἐκείνου τῆς ἀγάπης, τῆς καταλλαγῆς, τῆς εἰρήνης ἐν ἀληθείᾳ καί τῆς πιστότητος εἰς τήν Ἀλήθειαν. Αὐτόν τόν δρόμον καλοῦνται ὅλοι οἱ χριστιανοί νά ἀκολουθήσουν εἰς τάς μεταξύ των

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 33 28/7/2020 3:12:46 μμ

σχέσεις εἰς οἱανδήποτε ἐκκλησίαν ἤ ὁμολογίαν καί ἄν ἀνήκουν, δίδοντες τό παράδειγμα πρός τόν λοιπόν κόσμον. Ὁ δρόμος αὐτός εἶναι ἴσως μακρύς καί δύσκολος, καί εἰς ὡρισμένους φαίνεται ἐνίοτε ἀδιέξοδος. Ἀλλ᾽ εἶναι ὁ μόνος δρόμος πού ὁδηγεῖ εἰς τήν ἐκπλήρωσιν τῆς βουλῆς τοῦ Κυρίου «ἵνα πάντες ἓν ὦσιν» (Ἰωάν. 17,21). Μιᾶς βουλῆς, ἡ ὁποία τόν δρόμον τοῦτον ἤνοιξε καί διήνυσεν ὁ ἀρχηγός τῆς πίστεώς μας Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ σταυρωθείς καί ἀναστάς ἐπί τοῦ ἱεροῦ τούτου χώρου. [...]

«Ἀγαπητοί, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὅτι ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστί» (Α΄ Ἰω. 4, 7)».

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 34 28/7/2020 3:12:46 μμ

Η ενότητα ως πρόταση υπέρβασης του ατομισμού στην εκκλησιαστική κοινότητα.

Με βάση τη λέξη «ατομισμός» ας προσπαθήσουμε να εκφράσουμε τις σκέψεις μας μονολεκτικά ή με σύντομες φράσεις, τις οποίες θα καταγράψουμε στη συνέχεια στον πίνακα. Με βάση τις φράσεις σας θα συνθέσουμε και θα δημιουργήσουμε ένα πόστερ με συνθήματα κατά του ατομισμού.

Ιω 17, 20-23: «[...] Δεν προσεύχομαι μόνο γι' αυτούς αλλά και για 'κείνους που με το κήρυγμα αυτών θα πιστεύουν σ' εμένα, ώστε να είναι όλοι ένα, όπως εσύ, Πατέρα,

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 35 28/7/2020 3:12:46 μμ

είσαι ενωμένος μ' εμένα κι εγώ μ' εσένα. Να είναι κι αυτοί ενωμένοι μ' εμάς, κι έτσι ο κόσμος να πιστέψει ότι μ' έστειλες εσύ. Εγώ τη δόξα που μου έδωσες την έδωσα σ' αυτούς, για να είναι ένα μεταξύ τους, όπως εμείς είμαστε ένα: Εγώ ενωμένος μαζί τους κι εσύ ενωμένος μαζί μου, ώστε ν' αποτελούν μια τέλεια ενότητα, κι έτσι ο κόσμος να καταλαβαίνει ότι μ' έστειλες εσύ κι ότι αγάπησες κι αυτούς όπως αγάπησες εμένα».

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 36 28/7/2020 3:12:46 μμ

Σημειώνουμε...

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 37 28/7/2020 3:12:46 μμ

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 38 28/7/2020 3:12:46 μμ

2.4. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Ιστορίες «σωτηρίας» από την ιστορία και την καθημερινή ζωή.

Παρατηρήστε προσεκτικά τα παρακάτω έργα τέχνης (σελ. 41 - 42 / 72) με θέμα την καταστροφή, τον κίνδυνο, τη σωτηρία, και διαλέξτε ένα από αυτά. Υπάρχουν τρία βασικά ερωτήματα που θα πρέπει να απαντήσετε ανάλογα με το έργο που επιλέξατε:

i. Τι βλέπεις;
ii. Τι σκέφτεσαι γι' αυτό που βλέπεις;
iii. Τι είναι αυτό που σε κάνει να αναρωτιέσαι;

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 39 28/7/2020 3:12:46 μμ

Τις απαντήσεις σας μπορούμε να τις καταγράψουμε και στο τέλος της δραστηριότητας να δημιουργηθεί ένα διάγραμμα ή ένας χάρτης με τις παρατηρήσεις, τις ερμηνείες και τις απορίες όλης της τάξης. Το διάγραμμα θα το έχουμε σε εμφανές σημείο μέσα στην αίθουσα (π.χ. στον πίνακα), ώστε ο κάθε ένας/μία από εσάς να μπορεί να το βλέπει κατά τη διάρκεια της μελέτης μας και να αντιπαραβάλλει τις δικές του/της παρατηρήσεις με τις παρατηρήσεις και τα σχόλια όλης της τάξης.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 40 28/7/2020 3:12:46 μμ



1. Ευγένιος Ντελακρουά, Η Ελευθερία οδηγεί το Λαό (1830)

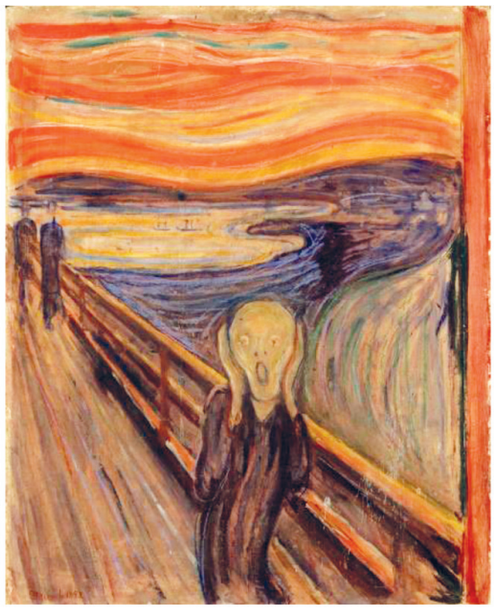

2. Έντβαρτ Μουνκ, Η κραυγή (1893)

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 41 28/7/2020 3:12:46 μμ

3.



4.



27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 42 28/7/2020 3:12:47 μμ

Απαντήσεις της Ορθόδοξης χριστιανικής πίστης για τη σωτηρία.

Ας χωριστούμε σε ομάδες και στη συνέχεια ας μοιραστούμε και ας μελετήσουμε χαρακτηριστικά κείμενα σχετικά με τη σωτηρία στην Ορθόδοξη χριστιανική πίστη (π.χ. Ψαλμ 62,2, Ιω 10, 9, Πράξ 13,23, Ρωμ 4, 25· 10, 4. 10, Β' Θεσ 2, 14). Αφού τα επεξεργαστούμε, θα προσπαθήσουμε να φτιάξουμε μια αφίσα με θέμα: «Η σωτηρία στην Ορθόδοξη παράδοση».

1. Από την Αγία Γραφή:

Ψαλμ 62,2: Μονάχα στο Θεό βρίσκει η ψυχή μου τη γαλήνη· μόνο από ’κείνον έρχεται η σωτηρία μου.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 43 28/7/2020 3:12:47 μμ

Ιω 10, 9: **[Τους είπε λοιπόν πάλι ο Ιησούς:…] Εγώ είμαι η θύρα· όποιος περάσει από μένα θα βρει σωτηρία.**

Πράξ 13,23: **Κι όπως το είχε υποσχεθεί, έφερε ο Θεός τη σωτηρία στον Ισραήλ με έναν απόγονο του Δαβίδ, τον Ιησού.**

Ρωμ 4, 25: **Ο Ιησούς παραδόθηκε στο θάνατο για τις ανομίες μας και αναστήθηκε για τη σωτηρία μας.**

Ρωμ 10, 4: **Γιατί ο Χριστός είναι το τέλος του νόμου, αφού εκπληρώνει το σκοπό του,**

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 44 28/7/2020 3:12:47 μμ

δίνοντας τη σωτηρία
σ' όποιον πιστεύει.

Ρωμ 10,10: Πραγματικά, όποιος πιστεύει με την καρδιά του, οδηγείται στη δικαίωση, κι όποιος ομολογεί με το στόμα, οδηγείται στη σωτηρία.

Β΄ Θεσ 2, 14: Σας κάλεσε στη σωτηρία με το δικό μας κήρυγμα, ώστε να μετάσχετε στη δόξα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 45 28/7/2020 3:12:47 μμ

2. Η σωτηρία στην Ορθόδοξη Εκκλησία

2α. Άγιος Νεκτάριος, Ἡ σωτηρία κατορθώνεται καί μέ τή Χάρη τοῦ Θεοῦ καί μέ τή θέληση τοῦ ἀνθρώπου

«Οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ Υἱὸς καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι» (Μτ. ια' 27).

[Κανένας δε γνωρίζει πραγματικά τον Υιό, παρά μόνον ο Πατέρας· ούτε τον Πατέρα τον ξέρει κανείς πραγματικά, παρά μόνο ο Υιός, καθώς κι εκείνος στον οποίο θέλει ο Υιός να τον φανερώσει.]

Παρά το γεγονός ότι η θεία φιλανθρωπία είναι άπειρη, και πλούσια η Χάρη του Θεού για τη σωτηρία του

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 46 28/7/2020 3:12:47 μμ

ανθρώπου, εντούτοις η σωτηρία είναι αδύνατη χωρίς τη συγκατάθεση και τη συνεργασία του ανθρώπου. Πρώτος αυτός οφείλει να συναισθανθεί ότι αμάρτησε· να μεταμεληθεί, να επιθυμήσει και να επιζητήσει τη σωτηρία του και έτσι η Χάρη να τον επιβραβεύσει με αυτήν. Διότι και η συναίσθηση και η μεταμέλεια, ο πόθος της σωτηρίας, και η αναζήτησή της, είναι ένδειξη επιστροφής προς τον Θεό, είναι σημείο αποστροφής της αμαρτίας και διάθεση ασκήσεως στην αρετή, είναι κατά κάποιο τρόπο επίκληση της θείας ευσπλαχνίας, η οποία βιάζεται να ελεήσει τον παραπλανημένο. Ώστε για να μας σώσει η Χάρη, πρέπει να θέλουμε να σωθούμε. Γι' αυτή την αλήθεια δίνουν μαρτυρία οι θείοι Πατέρες της Εκκλησίας. Ο

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 47 28/7/2020 3:12:47 μμ

θείος Χρυσόστομος λέει: «η Χάρη, παρότι είναι Χάρη, σώζει μόνο εκείνους που το θέλουν». Επίσης και ο Γρηγόριος ο Θεολόγος βεβαιώνει: «το να σωθούμε προϋποθέτει και τη δική μας συμμετοχή και του Θεού»· και ο Ιουστίνος προσθέτει: «Αν και ο Θεός έπλασε μόνος τον άνθρωπο, δεν σώζει τον άνθρωπο δίχως τη συγκατάθεσή του».

Πλανώνται αυτοί που πιστεύουν ότι ο άνθρωπος μπορεί να σωθεί μόνο με τη Χάρη του Θεού ή μόνο με τη δική του θέληση, δίχως τη θεία Χάρη. Γιατί η μεν χάρη, όπως επισημάναμε, δεν σώζει, παρά μόνο όσους μετανόησαν και επέστρεψαν στον Κύριο, ενώ η θέληση χωρίς τη Χάρη είναι ανεπαρκής για τη σωτηρία, γιατί ο άνθρωπος αδυνατεί από μόνος του να δικαιώσει τον

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 48 28/7/2020 3:12:47 μμ

εαυτό του απέναντι στον Θεό.

[...] σύνολη η Εκκλησία, αφού βάδισε τη μέση οδό, κήρυξε [...] και δογμάτισε ότι «η σωτηρία του ανθρώπου κατορθώνεται με τη θεία Χάρη και με τη θέληση και τη συνεργασία του ιδίου».

[...] Από τα ίδια τα λόγια του Σωτήρα θεωρείται δεδομένη η ανάγκη συνυπάρξεως και των δύο. Ο Κύριος ερχόμενος για τη σωτηρία του ανθρώπινου γένους, δεν τους έσωζε όλους, παρόλο που ήθελε να σωθούν όλοι και να έλθουν στην επίγνωση της αλήθειας, αλλά μόνο αυτούς που τον ακολουθούσαν· γι' αυτό όταν κήρυττε τους έλεγε: «όποιος θέλει να με ακολουθήσει, πρέπει να απαρνηθεί τον εαυτό του»· [...]

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 49 28/7/2020 3:12:47 μμ

Άγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως (2011). Γνώθι σαυτόν. Κείμενα αυτογνωσίας. Αθήνα: Άθως.

2β. Εκκλησία και σωτηρία



Όταν λέμε σωτηρία, την ταυτίζουμε με τη βασιλεία των ουρανών, με την απόλαυση της βασιλείας των ουρανών. Πού θα τη βρούμε τη σωτηρία; Η σωτηρία βρίσκεται μόνον μέσα στην Εκκλησία. Αυτό το έλεγε επιγραμματικά ο Κυπριανός:

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 50 28/7/2020 3:12:47 μμ

Extra Ecclesiam nulla salus, εκτός της Εκκλησίας δεν υπάρχει σωτηρία. Δεν ξέρουμε τι θα κάνει ο Θεός με τους εκτός της Εκκλησίας, αυτό είναι στο χέρι του Θεού, αλλά εμείς γνωρίζουμε ότι η σωτηρία βρίσκεται μόνον μέσα στην Εκκλησία [...]. Για να έχεις ζωή, πρέπει να μετάσχεις στη Θεία Ευχαριστία. Εφόσον η Θεία Ευχαριστία πραγματώνεται και προσφέρεται μόνον μέσα στην Εκκλησία και εφόσον έξω από την Εκκλησία δεν μπορούμε να βρούμε την αιώνιο ζωή, καταλαβαίνουμε ότι η σωτηρία βρίσκεται μόνον μέσα στην Εκκλησία, που οικοδομείται μέσω της Θείας Ευχαριστίας και φανερώνεται με τη Θεία Ευχαριστία. [...]

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 51 28/7/2020 3:12:47 μμ

Τη σωτηρία ως κατανίκηση της φθοράς και του θανάτου δεν τη βρίσκει μόνον ο άνθρωπος. Η σωτηρία δεν ήλθε μόνον για τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος στην πτώση του συμπαρέσυρε την κτίση, η οποία «συστενάζει και συνωδίνει» με τον άνθρωπο [...]. Δηλαδή ο άνθρωπος, απελευθερούμενος και σωζόμενος, σώζει και την κτίση, την οποία συμπαρέσυρε στη φθορά και για την οποία είναι υπεύθυνος, είναι υπεύθυνος για τη σωτηρία και για τη διαφύλαξή της. Όπως ο άνθρωπος επανέρχεται στο «ἀρχαῖον κάλλος», με τον ίδιο τρόπο και η κτίση επανέρχεται στο αρχαίο κάλλος: «Καί εἶδεν ὁ Θεός τά πάντα, ὅσα ἐποίησε, καί ἰδού καλά λίαν» (Γεν. 1, 31). Η επαναφορά γίνεται και αυτή διά της Θείας Ευχαριστίας.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 52 28/7/2020 3:12:47 μμ

Βέβαια η Εκκλησία ευλογεί την κτίση. Δεν ευλογεί μόνον τον άνθρωπο. Ευλογεί τους ανθρώπους, αλλά ευλογεί και την κτίση όλη, είτε αγιάζοντάς την ως ύδατα, άρτους, βάγια, είτε χρησιμοποιώντας την ως εικόνες, κεριά, είτε αγιάζοντας με τον βασιλικό. [...] Η όλη κτίση αγιάζεται και ευλογείται και σώζεται μέσα στην Εκκλησία. Το κυριότερο όμως στοιχείο με το οποίο η κτίση αγιάζεται και λυτρώνεται είναι η προσφορά του άρτου και του οίνου κατά τη Θεία Ευχαριστία. Αυτό που προσφέρει ο άνθρωπος, το προσφέρει ως ευχαριστία εκ μέρους όλης της κτίσεως προς τον Θεό. Το πρόσφορο είναι η προσφορά του ανθρώπου προς τον Θεό, αλλά το υλικό στοιχείο των Τιμίων Δώρων το παίρνουμε από την

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 53 28/7/2020 3:12:47 μμ

κτίση, ως προσφορά της κτίσεως προς τον Θεό. Αυτό μεταβάλλεται σε σώμα και αίμα Χριστού. Αλλά δεν είναι μόνον το υλικό στοιχείο. Δεν προσφέρουμε σίτο και σταφύλια, αλλά προσφέρουμε άρτο και οίνο. Για να γίνει ο σίτος άρτος και να γίνει το σταφύλι οίνος χρειάζεται μία προσφορά έργου, μία επεξεργασία εκ μέρους του ανθρώπου. Προσφέρουμε λοιπόν και τον κόπο του ανθρώπου. Και ο μόχθος του ανθρώπου αγιάζεται αντιπροσωπευτικά με την προσφορά αυτή της Θείας Ευχαριστίας. Είναι δώρα, Τίμια Δώρα, δώρα του ανθρώπου προς τον Θεό, δώρα της κτίσεως διά του ανθρώπου προς τον Θεό αλλά και δώρα του Θεού προς τον άνθρωπο· γι' αυτό λέμε: «Τά σά ἐκ τῶν σῶν, σοί προσφέρομεν». Είναι του Θεού,

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 54 28/7/2020 3:12:47 μμ

τα παίρνουμε εμείς και τα δίνουμε πάλι στον Θεό. Είναι προσφορά και αντιπροσφορά.

Παίρνοντας ο άνθρωπος την προσφορά αυτή της Θείας Ευχαριστίας παίρνει την αφθαρσία, την σωτηρία. Ο Θεός αφθαρτοποιεί την ανθρώπινη φύση και την κάνει αθάνατη. Μ' αυτόν τον τρόπο ο άνθρωπος γίνεται αθάνατος. Η ύλη μεταστοιχειώνεται μέσα στην Εκκλησία. Η ύλη γίνεται Τίμια Δώρα, σώμα Χριστού, Εκκλησία, και όλα αυτά προσφέρονται στον Θεό ως ευχαριστία, ως Θεία Ευχαριστία.

Κατόπιν τούτων η Θεία Ευχαριστία δεν είναι μια πράξη ατομικής ευσέβειας. Δεν κοινωνούμε απλώς για να γίνουμε καλύτεροι, για να πάρω εγώ τον Χριστό μέσα μου, ο καθένας ξεχωριστά· ο σκοπός

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 55 28/7/2020 3:12:47 μμ

της κοινωνίας, ο σκοπός που όρισε ο Χριστός να κοινωνούμε, δεν είναι μόνον αυτός: ο σκοπός είναι να πραγματώσουμε την Εκκλησία, να κτίσουμε την Εκκλησία, στις φλέβες του καθενός από εμάς να ρέει το ίδιο αίμα, το αίμα του Χριστού, που είναι το αίμα της κεφαλής της Εκκλησίας, κάνοντάς μας έτσι ένα σώμα, το σώμα του Χριστού.

Η Θεία Ευχαριστία λοιπόν, η Λειτουργία με την οποία τελείται η Θεία Ευχαριστία, είναι η εν τόπω και εν χρόνω έκφραση και πραγμάτωση του μυστηρίου της Εκκλησίας και είναι ο τρόπος διά του οποίου σημαίνεται η Εκκλησία και σώζεται ο άνθρωπος· […].

Γαλίτης, Γ. (2006). Αποκάλυψη και Εκκλησία. Εισηγήσεις στο Θεολογικό Συνέδριο της Ι. Μητροπόλεως

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 56 28/7/2020 3:12:47 μμ

Ηλείας, **Πύργος: Ι. Μητροπόλεως Ηλείας, σ. 56-70.**

2γ. Παράδεισος - κόλαση

Η πατερική θεολογία [...] κάνει λόγο για τον παράδεισο ως τον τόπο της βασιλείας του Θεού. [...] Δεν υπάρχουν κτιστοί και περιορισμένοι χώροι ως παράδεισος και κόλαση. Παράδεισος και κόλαση είναι καταστάσεις και σχέσεις προς τον ζωοδότη Θεό.

Ματσούκας, Ν. (1997). Δογματική και Συμβολική Θεολογία Γ΄. **Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, σ. 308-309.**

[...] Η κολασμένη ζωή δεν είναι μια ιδιαίτερη κατάσταση που την επιβάλλει βάσει ενός νόμου ο Θεός, και μάλιστα σε μια φυλακή κτιστών

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 57 28/7/2020 3:12:47 μμ

βασάνων. Ο Θεός, κατά τον Μάξιμο Ομολογητή, λόγου χάρη, αγκαλιάζει αγαθούς και πονηρούς. Οι δεύτεροι δεν μπορούν να τον δουν στη δόξα του, και τον αισθάνονται ως τιμωρό και εχθρικό. [...]

Είναι φιλία η παραδείσια ζωή, ενώ η κόλαση είναι «αφιλία» και ακοινωνησία, τόσο σε σχέση με τον Θεό όσο και σε σχέση με τους άλλους. Συγκλονιστική είναι μια διήγηση στα Αποφθέγματα του αββά Μακαρίου, την οποία θα ζήλευαν σύγχρονοι υπαρξιστές φιλόσοφοι και διανοούμενοι. Ο αββάς Μακάριος χτυπάει με το μπαστούνι του, καθώς βαδίζει στην έρημο, το πεταμένο κρανίο ενός αιρεσιάρχη. Και αμέσως η ψυχή του στην κόλαση αναγαλλιάζει, και αισθανόμενη την επαφή του αγίου τον παρακαλεί για

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 58 28/7/2020 3:12:47 μμ

ανακούφιση. Στην ερώτηση του αββά ποια είναι η κατάστασή τους εκεί στην κόλαση, ο κολασμένος τού λέει πως το πρόσωπο του καθενός είναι κολλημένο στη ράχη του άλλου, και δεν μπορεί κανένας να αντικρίσει τα πρόσωπα των άλλων. Τον παρακαλεί τελικά να προσευχηθεί, για να μπορέσουν να δουν λιγάκι το πρόσωπο του διπλανού τους. [...]

Ματσούκας, Ν. (1988). Δογματική και Συμβολική Θεολογία **Β΄. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, σ. 544-546.**

2δ. Τα Ἔσχατα

Για τον χριστιανό δεν υπάρχουν παρά δύο έσχατες επιλογές: ο ουρανός και η κόλαση. Η Εκκλησία

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 59 28/7/2020 3:12:47 μμ

προσδοκά την τελική ολοκλήρωση [...], όταν ο Χριστός θα επιστρέψει «εν δόξη» για να κρίνει «ζώντας και νεκρούς». Η τελική αποκατάσταση περιλαμβάνει [...] τη λύτρωση και τον δοξασμό της ύλης: κατά την Έσχατη Ημέρα οι δίκαιοι θα εγερθούν εκ των νεκρών και θα ξαναβρούν τα σώματά τους, όχι όπως αυτά είναι τώρα, αλλά μεταμορφωμένα και «πνευματικά», στα οποία η εσωτερική αγιότητα θα εκχέεται προς τα έξω. Δεν θα μεταμορφωθούν δε μόνο τα σώματά μας, αλλ' ολόκληρη η υλική τάξη της κτίσης: ο Θεός θα δημιουργήσει «καινούς ουρανούς και καινήν γην».

Ware, K. (2001). Η Ορθόδοξη Εκκλησία. **Αθήνα: Ακρίτας, σ. 413-415.**

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 60 28/7/2020 3:12:47 μμ

1. Πτώση και σωτηρία

[...] Από τη μελέτη όλων των αφηγήσεων της ενότητας των ένδεκα πρώτων κεφαλαίων του βιβλίου της Γενέσεως προκύπτει ότι στόχος του συγγραφέα είναι να καταδείξει πως η διάσπαση των σχέσεων του ανθρώπου με τον Θεό έχει ως συνέπεια την καταστροφή των σχέσεων σε όλα τα επίπεδα. Η σχέση ισότητας μεταξύ των δύο φύλων (Γένεσις β΄ 23-25) μετατρέπεται σε σχέση υποταγής της γυναίκας στον άνδρα (Γένεσις γ΄ 16,20), ενώ ο Κάιν σκοτώνει τον αδελφό του Άβελ (Γένεσις δ΄ 8). Μετά τον κατακλυσμό επέρχεται η διάρρηξη άλλης μιας σχέσης, αυτής μεταξύ πατέρα και γιου· ο Νώε καταριέται το γιο του, τον Χαμ (Γένεσις θ΄ 25). Τέλος, η προσπάθεια για

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 61 28/7/2020 3:12:47 μμ

οικοδομή του πύργου της Βαβέλ καταλήγει στην πλήρη διάσπαση της ανθρώπινης κοινωνίας, καθώς οι άνθρωποι αδυνατούν πλέον να συνεννοηθούν μεταξύ τους και διασπείρονται σε όλη τη γη (Γένεσις ια΄ 9). Σε όλες τις περιπτώσεις προηγείται μια ανταρσία του ανθρώπου, μια προσπάθεια να υπερβεί τα όριά του και να επιδιώξει την εξομοίωσή του με τον Θεό όχι σε συνεργασία μαζί του αλλά ανταγωνιστικά. […]

Το νόημα της χριστιανικής σωτηρίας

[...] Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι αφηγήσεις που περιέχονται στα ένδεκα πρώτα κεφάλαια της Γενέσεως δεν αποτελούν αναφορές σε ιστορικά γεγονότα του

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 62 28/7/2020 3:12:47 μμ

αρχέγονου παρελθόντος, αλλά περιγράφουν καταστάσεις που αναφέρονται στις σχέσεις του ανθρώπου με τον Θεό και επαναλαμβάνονται συνεχώς μέσα στην ιστορία. Καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορικής του πορείας ο άνθρωπος επιχειρεί με τα ίδια ακριβώς μέσα, την απελευθέρωση από ηθικές δεσμεύσεις, τη βιολογική βελτίωση του είδους του και την εμπιστοσύνη στις δυνατότητες της τεχνολογίας, να πετύχει την απαλλαγή του από το κακό που τον καταδυναστεύει. Οι βιβλικές αφηγήσεις δείχνουν με τον πιο γλαφυρό τρόπο ότι κάθε φορά που ο άνθρωπος νομίζει ότι κάνει ένα βήμα προόδου απομακρυνόμενος από τον Θεό, αμέσως διαπιστώνει ότι βρίσκεται σε χειρότερη

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 63 28/7/2020 3:12:47 μμ

από την προηγούμενη κατάστα-ση. Η σωτηρία, κατά συνέπεια, που επαγγέλλεται ο Χριστός δεν συνίσταται στην απαλλαγή του ανθρώπου από κάποια υποτιθέμε-νη αρχέγονη ενοχή, αλλά στη δυ-νατότητα που παρέχεται στον άνθρωπο να αποκαταστήσει και να αναπτύξει τη σχέση του με τον Θεό, αποκτώντας έτσι ένα ασφαλές κριτήριο για την ορθή εκτίμηση της θέσης και του ρόλου του μέσα στον κόσμο, ώστε σε συνεργασία με τον Θεό να πετύχει την ανακαίνιση ολόκληρης της δημιουργίας».

Κωνσταντίνου, Μ. Πτώση και σωτηρία, **σ. 4, 7.**

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 64 28/7/2020 3:12:47 μμ

2. Το Σχέδιο της Θείας Οικονομίας

Όπως λένε οι Πατέρες της Εκκλησίας, ο Δεσπότης του κόσμου είδε με φιλάνθρωπα μάτια τη διαφθορά του ανθρώπου και θέλησε να τον επαναφέρει από την πλάνη στην επίγνωση της αλήθειας. Να αποκαταστήσει την πεσμένη και διχασμένη από την αμαρτία φύση του ανθρώπου και να τη σώσει από τη φθορά και το θάνατο. Ο Θεός «οικονόμησε», δηλαδή σχεδίασε και πραγματοποίησε τη σωτηρία του ανθρώπου. Αυτό έγινε σταδιακά, όπως ακριβώς κάνει ο γιατρός, που με κατάλληλη δίαιτα και φαρμακευτική αγωγή επαναφέρει έναν άρρωστο οργανισμό στην κατάσταση της υγείας. Το σχέδιο αυτό του Θεού λέγεται «θεία οικονομία». [...]

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 65 28/7/2020 3:12:47 μμ

Το σχέδιο της θείας οικονομίας πέρασε από τρεις φάσεις. Για την πραγματοποίησή του απαραίτητη προϋπόθεση ήταν η ελεύθερη συνεργασία, η συγκατάθεση των ανθρώπων. Καλεί πρώτα ο Θεός τον Αβραάμ, που συνεργάζεται με το Θεό υποδειγματικά και μεταφέρει στο λαό τις υποσχέσεις του για σωτηρία. Το ίδιο κάνουν και οι άλλοι πατριάρχες της Π. Διαθήκης. Έπειτα ο Θεός ορίζει το Μωυσή αρχηγό των Ιουδαίων, που ζούσαν υπόδουλοι στην Αίγυπτο, και με θαυμαστό τρόπο τούς οδηγεί στη γη της επαγγελίας. Εκεί, [...] με τους προφήτες, που ήταν το στόμα του Θεού και διερμηνείς του θελήματός του, προαναγγέλλει την αναμενόμενη σωτηρία. Είναι αυτή που έφερε ο Χριστός με τη σάρκωσή του. [...]

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 66 28/7/2020 3:12:47 μμ

Αυτή ήταν η πρώτη φάση.

Η ζωή του Κυρίου, τα θαύματα, η διδασκαλία, το Πάθος και η Ανάστασή του είναι η δεύτερη φάση του θείου σχεδίου. Ο Κύριος είναι σωτήρας [...] όλων των ανθρώπων (Λουκ. 3,6). Δεν ήρθε στη γη για να κρίνει, αλλά για να σώσει το χαμένο πρόβατο, δηλαδή τον αποστάτη άνθρωπο. Ζητά από μας πίστη, μετάνοια, καλά έργα, αγάπη, αφοσίωση στο Θεό. Να είμαστε άγρυπνοι, αγωνιστές, ετοιμοπόλεμοι στο κακό και στα πάθη μας.

Η τρίτη φάση της Θείας οικονομίας είναι η Εκκλησία που ίδρυσε ο Κύριος. Αυτή συνεχίζει το σωτήριο έργο του. Σωζόμαστε μέσα στην Εκκλησία. Με τα μυστήριά της, και μάλιστα με τη Θεία Ευχαριστία, παίρνουμε τον ίδιο το Χριστό, το

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 67 28/7/2020 3:12:47 μμ

**Σώμα του και το Αίμα του. Προγευ-
όμαστε τη Βασιλεία του Θεού, που
έχει εγκαινιαστεί με την έλευση του
Χριστού. Την πλήρη δόξα και μακα-
ριότητα θα απολαύσουν οι πιστοί
μετά την ανάσταση των νεκρών.
Τότε θα ανακαινιστεί η κτίση και θα
μεταμορφωθεί ο άνθρωπος.**

**Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών
Α΄ Λυκείου, ΔΕ 7, σ. 34-35.**

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 68 28/7/2020 3:12:47 μμ

3. Έργα τέχνης

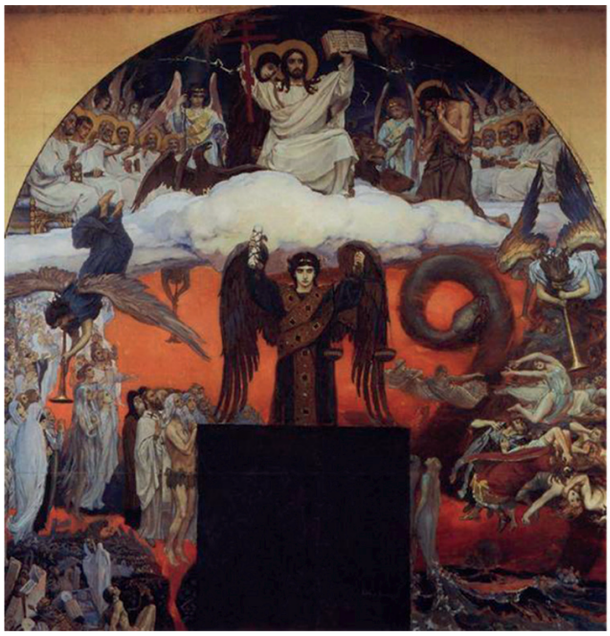

**Viktor Vasnetsov, Ημέρα της Κρίσεως,
Ρωσία, 1904 μ.Χ.**



**Viktor Vasnetsov, Ἀγαλλιάσθε δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ
(Ψαλμ. 32)**

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 69 28/7/2020 3:12:47 μμ

Η σωτηρία στην Ορθόδοξη χριστιανική παράδοση.

Ας παρατηρήσουμε προσεκτικά εικόνες της μέλλουσας κρίσης, ανατολικές και δυτικές. Με βάση τις εικόνες ας απαντήσουμε σε ερωτήματα όπως: Με ποιον τρόπο συνδέονται οι πληροφορίες που παρουσιάζονται με ό,τι ήδη γνωρίζεις; Ποιες από τις νέες ιδέες που απέκτησες επεκτείνουν ή ωθούν τη σκέψη σου σε νέες κατευθύνσεις; Τι εξακολουθεί να σου προκαλεί σύγχυση; Ποιες ερωτήσεις έχεις αυτή τη στιγμή; Στη συνέχεια θα συζητήσουμε για θέματα όπως: συλλογική σωτηρία, ατομική σωτηρία, σωτηρία με την πίστη, σωτηρία με τα έργα, σώζει ο νόμος, σώζει η χάρη.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 70 28/7/2020 3:12:47 μμ

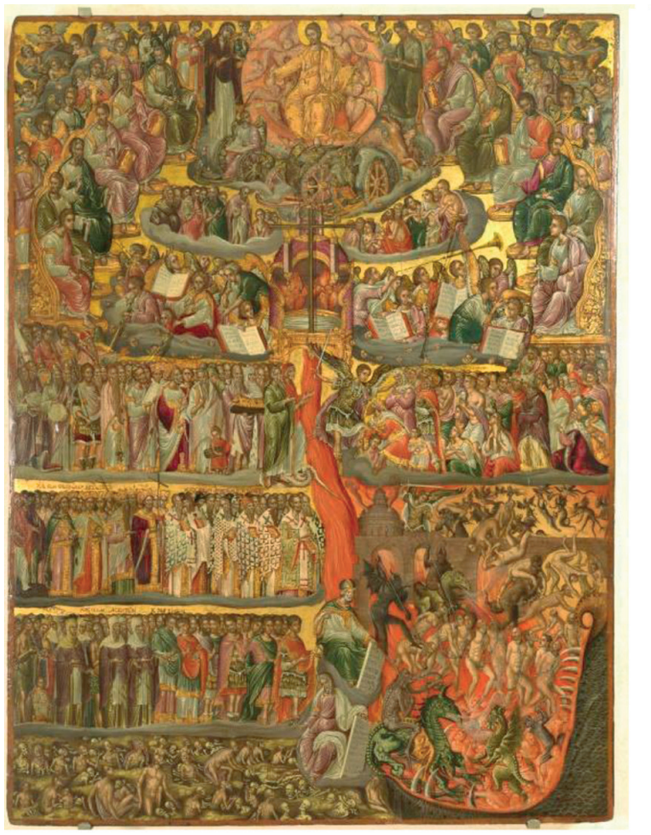



Γεώργιος Κλόντζας, Η Δευτέρα Παρουσία (τέλη 16ου αι.) (96x127εκ.)*.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 71 28/7/2020 3:12:47 μμ





Michelangelo,Il giudizio universale (Η Τελική Κρίση), Cappella Sistina, Vaticano (16ος αι.)

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 72 28/7/2020 3:12:47 μμ

* Λίγα λόγια για το έργο του Γεώργιου Κλόντζα:

Γύρω από τον κατακόρυφο άξονα που δημιουργείται από τον πύρινο ποταμό, ο οποίος καταλήγει στην Κόλαση, οργανώνεται αυτή η παράσταση της Δευτέρας Παρουσίας, ένα από τα σημαντικότερα έργα του Κλόντζα. Επάνω και στο μέσο παριστάνεται ο Ιησούς Κριτής, πλαισιωμένος από τον Ιωάννη τον Πρόδρομο και την Παναγία, τους αποστόλους και πλήθος αγγέλων. Στα πόδια του βρίσκονται τα σύμβολα των ευαγγελιστών και νεκροί που αναμένουν την ώρα της Κρίσης. Πιο κάτω παριστάνονται η Ετοιμασία του θρόνου (το Ευαγγέλιο σε θρόνο βάσει του οποίου θα κριθούν οι άνθρωποι), οι δίκαιοι σε τρεις διαδοχικές σειρές και στο κάτω μέρος η

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 73 28/7/2020 3:12:47 μμ

έγερση των νεκρών με τους σκελετούς που αναδύονται από τους τάφους. Δεξιά βρίσκεται ο αρχάγγελος Μιχαήλ που υψώνει το σπαθί, απειλώντας μία ομάδα ανθρώπων και το υπόλοιπο τμήμα καταλαμβάνεται από την Κόλαση με την κάμινο του πυρός, το αναγεννησιακό οικοδόμημα με τον τρούλο. Τέλος, κάτω στο μέσον της εικόνας, εικονίζονται οι προφήτες Δαβίδ και Ιεζεκιήλ με πλάκες, στις οποίες υπάρχουν επιγραφές που αναφέρονται στην Κόλαση.

Ψηφιοποιημένο Αρχείο του Ελληνικού Ινστιτούτου Βενετίας.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 74 28/7/2020 3:12:47 μμ

Η χρήση της έννοιας «σωτηρία» στον κόσμο και την καθημερινότητα

Με αφορμή ενδεικτικά άρθρα από τον σύγχρονο τύπο (έντυπο και ηλεκτρονικό), τα οποία αναφέρονται στη «σωτηρία» από πολιτικές, οικονομικές, φυσικές κ.λπ. καταστροφές, ας προσπαθήσουμε να συμπληρώσουμε σε αυτοκόλλητα χαρτάκια τη φράση: «Σωτηρία είναι/σημαίνει...» και να τα αναρτήσουμε στην τάξη.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 75 28/7/2020 3:12:47 μμ

Τίτλοι άρθρων από ηλεκτρονικές εφημερίδες

Εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ» (ηλεκτρονική έκδοση), δημοσίευση 17.01.2009.



Πώς ο ήρωας πιλότος έσωσε 154 επιβάτες

Η επική προσυδάτωση του αεροπλάνου της US Airways στον ποταμό Χάντσον από τον Τσέσλι «Σάλι» Σαλενμπέργκερ

Το αεροπλάνο της US Airlines έχει μόλις προσυδατωθεί με ασφάλεια

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 76 28/7/2020 3:12:47 μμ

στον ποταμό Χάντσον της Νέας Υόρκης και οι επιβάτες του περιμένουν ανακουφισμένοι (αν και παγωμένοι) τα φεριμπότ να τους περισυλλέξουν. Στην ένθετη φωτογραφία, ο ηρωικός 57χρονος κυβερνήτης που έσωσε τους 154 επιβάτες (AP PHOTO/STEVEN DAY)

ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ Την επομένη του «θαύματος» στον ποταμό Χάντσον, ο πιλότος του αεροπλάνου που πραγματοποίησε την αναγκαστική προσυδάτωση στα παγωμένα νερά τιμάται σαν ήρωας από τους διασωθέντες επιβάτες, τις Αρχές και σύσσωμο τον αμερικανικό Τύπο. Ο 57χρονος **Τσέσλι «Σάλι» Σαλενμπέργκερ** έσωσε τους 154 επιβαίνοντες και τον εαυτό του χάρη στην εμπειρία, την ψυχραιμία και τους

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 77 28/7/2020 3:12:47 μμ

επιδέξιους χειρισμούς του. [...]

Το ατύχημα συνέβη λίγα λεπτά μετά την απογείωση του αεροπλάνου [...] από το αεροδρόμιο Λα Γκουάρντια [...].

«Ξαφνικά έπεσε νεκρική σιγή. Οι άνθρωποι άρχισαν να προσεύχονται» **είπε στο CNN ο Φρεντ Μπαρέτα, ένας από τους επιβάτες.** «Τότε ακούστηκε η φωνή του πιλότου που μας είπε να προετοιμαστούμε για κάτι σίγουρα πολύ βίαιο», **είπε ο Τζεφ Κολοντζάι, ο οποίος καθόταν στις πίσω σειρές του αεροπλάνου.**

Στο πιλοτήριο ο Σάλι Σαλενμπέργκερ ενημερώνει τους ελεγκτές εναέριας κυκλοφορίας ότι το αεροπλάνο υπέστη «διπλό χτύπημα από πουλιά». Με σχεδόν άχρηστους τους δύο κινητήρες του και

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 78 28/7/2020 3:12:47 μμ

τους δείκτες των οργάνων μέτρησης να υποχωρούν, το πλήρωμα κοίταξε προς τα δυτικά, όπου μόλις που φαινόταν ένας μικρός αεροδιάδρομος. «Τι είναι αυτό το μικρό αεροδρόμιο;», ρώτησε ο συγκυβερνήτης. «Το Τετέρμπορο στο Νιου Τζέρσεϊ», απάντησε ο Πύργος Ελέγχου, δίνοντας οδηγίες στον πιλότο [...] να προσγειωθεί εκεί.

Εκείνες τις κρίσιμες στιγμές ο Σάλι πήρε τη μεγάλη απόφαση. Να επιστρέψει στο Λα Γκουάρντια; Ηταν πολύ μακριά. Να προσγειωθεί στο μικρό αεροδρόμιο του Τετέρμπορο; Οι πιθανότητες επιτυχίας φαίνονταν ελάχιστες. Όπως είπαν οι ελεγκτές εναέριας κυκλοφορίας, για μερικά δευτερόλεπτα η επικοινωνία διακόπηκε εντελώς. Ήταν

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 79 28/7/2020 3:12:47 μμ

τότε που ο πιλότος «αντίκρισε» στο μυαλό του τον ποταμό σαν έναν... υδάτινο διάδρομο προσγείωσης!

Ξαφνικά, και παρά τις οδηγίες του Πύργου Ελέγχου, ο πιλότος είπε ότι θα πραγματοποιήσει προσυδάτωση στον Χάντσον. «Ετοιμαστείτε για απότομη πρόσκρουση!», **φώναξε στους επιβάτες από τα μεγάφωνα.**

Λίγο αργότερα, [...] το αεροπλάνο γλίστρησε στα γκρίζα νερά του Χάντσον, σχεδόν χωρίς να καταλάβουν οι επιβάτες τι ακριβώς είχε συμβεί. Στην αρχή νόμισαν ότι απλώς είχαν πέσει σε κενό αέρος.

[...] Μέσα σε λίγα λεπτά κατέφθασαν στο σημείο φεριμπότ, τα οποία περισυνέλεξαν όλους τους επιβάτες από τα παγωμένα νερά

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 80 28/7/2020 3:12:47 μμ

του ποταμού, όπου η θερμοκρασία είχε πέσει στους -7 βαθμούς.

Το γεγονός ότι 155 ψυχές διασώθηκαν «πιστώνεται» σχεδόν εξ ολοκλήρου στον ηρωικό κυβερνήτη. Πρώην πιλότος της Πολεμικής Αεροπορίας επί 29 έτη, ο Σάλι Σαλενμπέργκερ έχει στο ενεργητικό του 40 χρόνια πτητικής εμπειρίας [...].

[...] Όπως απαιτεί η παράδοση, ο κυβερνήτης εγκατέλειψε τελευταίος το αεροσκάφος, αφού πρώτα διέσχισε όχι μία αλλά δύο φορές την καμπίνα των επιβατών. Γιατί; Για να βεβαιωθεί ότι δεν είχε μείνει κανένας πίσω.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 81 28/7/2020 3:12:47 μμ

Εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ» (ηλεκτρονική έκδοση), δημοσίευση 11.9.2016.

Τα ΜΜΕ αποκάλεσαν το γεγονός «Θαύμα του ποταμού Χάντσον», όμως ο έμπειρος πιλότος επρόκειτο να κληθεί επανειλημμένα για να δικαιολογήσει την ενέργειά του ενώπιον του Συμβουλίου Ασφαλείας Εθνικών Μεταφορών (NTSB). Συνεπώς ο Σαλενμπέργκερ και ο συγκυβερνήτης του Τζεφ Σκάιλς [...] την ίδια ώρα που «μονομαχούσαν» με τους εφιάλτες αυτής της παραλίγο θανάσιμης εμπειρίας προσπαθούσαν να δικαιολογήσουν την πράξη τους που είχε ως αποτέλεσμα τη σωτηρία 155 ανθρώπων (από

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 82 28/7/2020 3:12:47 μμ

την προσυδάτωση δεν πέθανε κανένας και μόνο μία αεροσυνοδός τραυματίστηκε σχετικά σοβαρά στο πόδι).

Ζουμπουλάκης Γ., Όταν ο Κλιντ γνώρισε τον Σάλυ **(11.9.2016)**

Άρθρο στη «Μηχανή του χρόνου» (ηλεκτρονική έκδοση), 19.9.2016

Πώς έγινε η θρυλική προσυδάτωση του Airbus στον ποταμό Hudson της Νέας Υόρκης. Το αεροπλάνο είχε σφοδρή σύγκρουση με σμήνος από Καναδέζικες χήνες και έμεινε χωρίς κινητήρες. Ο πιλότος έγινε ήρωας και ο Κλιντ Ίστγουντ γύρισε ταινία.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 83 28/7/2020 3:12:48 μμ

[...] Ο ποταμός Hudson ήταν η καλύτερη επιλογή για προσθαλάσσωση. Διαφορετικά, το σκάφος θα έπεφτε σε κατοικημένη περιοχή και το αποτέλεσμα θα ήταν ολέθριο.

[...] Ο Sully άλλαξε την πορεία του Airbus και το προσθαλάσσωσε στη μέση του ποταμού Hudson, ώστε να αποφύγει τυχόν σύγκρουση με οποιοδήποτε πλωτό μέσο.

Αυτό παράλληλα θα είχε και σαν αποτέλεσμα να υπάρχουν μεγαλύτερες πιθανότητες διάσωσης των επιβατών, αφού η πρόσβαση πλοίων θα ήταν πολύ ευκολότερη στο συγκεκριμένο σημείο[...].

Η επόμενη μέρα

[...] Το Μάιο του 2009, η εταιρεία US Airlines αποζημίωσε τους επιβαίνοντες για το ψυχολογικό σοκ

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 84 28/7/2020 3:12:48 μμ

που υπέστησαν και για τις χαμένες αποσκευές, δίνοντάς τους το ποσό των 5 χιλιάδων δολαρίων.

Φήμες λένε ότι δόθηκε και το ποσό των 10 χιλιάδων δολαρίων στον καθένα από την ασφαλιστική εταιρεία, ώστε να αποφευχθεί η μήνυση στις αμερικάνικες αερογραμμές [...].

«Μηχανή του χρόνου», 19.9.2016

Σημειώνουμε...

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 85 28/7/2020 3:12:48 μμ

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 86 28/7/2020 3:12:48 μμ

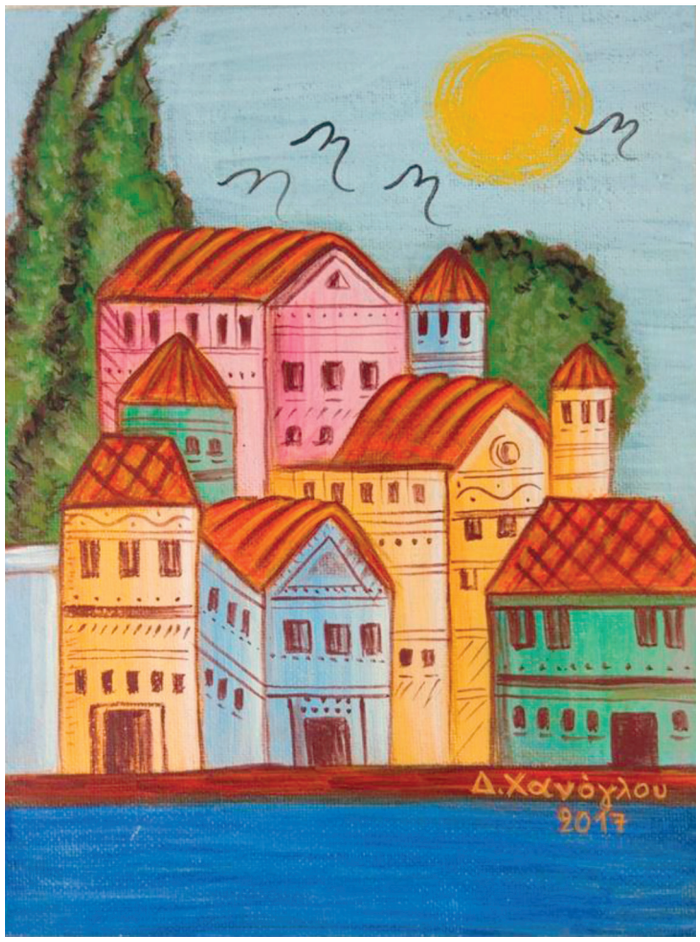

Θεματική Ενότητα 3

ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

3.1. Η λατρεία ως έκφραση πίστης

3.2. Οι γιορτές στην Ορθόδοξη Εκκλησία

3.3. Η γλώσσα της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 87 28/7/2020 3:12:48 μμ

3.4. Είσοδος και ένταξη στην Εκκλησία: Το μυστήριο του Βαπτίσματος

3.5. Το βαθύτερο νόημα του μυστηρίου του Γάμου

3.6. Μετάνοια, η υπέρβαση της αμαρτίας

3.7. Η ιεροσύνη στην Ορθόδοξη Εκκλησία

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 88 28/7/2020 3:12:48 μμ

Θ.Ε. 3. ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

3.1. Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΩΣ ΕΚΦΡΑΣΗ ΠΙΣΤΗΣ

Σύγχρονα πρότυπα και στοιχεία λατρείας προς αυτά.

Με αφορμή τη φράση «Σύγχρονα πρότυπα των νέων» αλλά και τις εικόνες που υπάρχουν παρακάτω, ας προσπαθήσουμε να ονομάσουμε τα πρότυπα που έχουν οι νέοι σήμερα, τα οποία θα τα καταγράψουμε στον πίνακα της τάξης. Στη συνέχεια, προσπαθήστε να αναφέρετε τους τρόπους με τους οποίους συνήθως εκφράζεται ο θαυμασμός τους προς αυτά.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 89 28/7/2020 3:12:48 μμ

1.



2.



3.



4.



27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 90 28/7/2020 3:12:48 μμ

Η λατρεία ως αναπόσπαστο στοιχείο της θρησκείας. Με τη λατρεία εκφράζουμε την πίστη.

Ας χωριστούμε σε 3 ή 6 ομάδες που αντιστοιχούν με τον ημερήσιο, εβδομαδιαίο και ετήσιο λατρευτικό κύκλο της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Στη συνέχεια ας αποτυπώσουμε σε διάγραμμα τα σημεία-ορόσημα της καθημερινότητας και της ζωής μας και παράλληλα με άλλο χρώμα ας σημειώσουμε τους μεγάλους σταθμούς της λατρείας. Μπορούμε να αξιοποιήσουμε επικουρικά και κείμενα και αποσπάσματα που υπάρχουν στην ενότητα. Αφού ολοκληρώσουμε, θα συζητήσουμε στην ολομέλεια της τάξης πώς η λατρεία είναι

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 91 28/7/2020 3:12:48 μμ

αναπόσπαστο στοιχείο της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην καθημερινότητα του πιστού/της πιστής.



1. Χαρακτηριστικά της ορθόδοξης λατρείας

Η λατρεία της Εκκλησίας μας χαρακτηρίζεται ως μυσταγωγική, διότι «μυεί» τον πιστό στη λατρεία του αληθινού Θεού. Είναι, ακόμη, αναγωγική, διότι στρέφει τον πιστό προς τα άνω («ἄνω σχῶμεν τὰς

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 92 28/7/2020 3:12:48 μμ

καρδίας») αλλά και πνευματική, διότι γίνεται «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» (Ιωάν. 4,23). Είναι λατρεία λογική, διότι ο άνθρωπος πλησιάζει τον Θεό ως λογικό ον και δε στηρίζει τη λατρεία του σε «άλογα» μέσα (π.χ. θυσίες ζώων κ.τ.ό.). Και, τέλος, είναι ορθόδοξη, γιατί θεμελιώνεται στην Παράδοση και στην πίστη των αγίων.

Σχολικό Βιβλίο Θρησκευτικών
Α΄ Λυκείου, Δ.Ε. 2

2. Θρησκεία και Λατρεία

Η λατρεία είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη θρησκεία. Και τα δύο μεγέθη ανήκουν στο ίδιο καθολικό, πανανθρώπινο και διαχρονικό φαινόμενο, την αναφορά και σχέση (πραγματική ή υποθετική) του ανθρώπου με το θείο. Η λατρεία,

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 93 28/7/2020 3:12:48 μμ

ειδικότερα, συνιστά το επίκεντρο κάθε θρησκεύματος. Δεν υπάρχει θρησκεία χωρίς λατρειακή πράξη. [...]

Η λατρεία, εξάλλου, συνιστά πραγμάτωση του σκοπού της θρησκείας, της (πραγματικής ή φανταστικής) συναντήσεως του πιστεύοντος υποκειμένου με το πιστευόμενο αντικείμενο, στα όρια όμως όχι τόσο της ατομικής, όσο της ομαδικής-συλλογικής αναφοράς της λατρεύουσας κοινότητας στο λατρευόμενο θείο. [...]

Στο γεγονός της λατρείας μετέχει ολόκληρος ο άνθρωπος, ως ψυχοσωματική ενότητα και ολότητα [...]. Αν η πίστη συνδέεται, βασικά, με τη νόηση, η λατρεία στηρίζεται κυρίως στη βούληση. Πίστη και λατρεία είναι ο διπολικός πυρήνας της

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 94 28/7/2020 3:12:48 μμ

θρησκεύουσας προσωπικότητας.

Εξίσου όμως πραγματικός είναι και ο κοινωνικός χαρακτήρας της λατρείας. Η λατρεία συνιστά υπέρβαση του ατομικού, της ατομικότητας, διότι έχει από τη φύση της κοινωνικό-ομαδικό χαρακτήρα.

Μεταλληνός, Γ. π. (1995). Η θεολογική μαρτυρία της εκκλησιαστικής λατρείας. **Αθήνα: Αρμός, σ. 14-15, 18.**

3. Η λατρεία ως πανανθρώπινο φαινόμενο

Κάθε άνθρωπος, σε όποιο πνευματικό επίπεδο και αν βρίσκεται, λειτουργεί την ύπαρξή του και λατρευτικά. Αναπόφευκτα λατρεύει κάποιον ή κάτι. Γι' αυτό και έχουμε [...] ειδωλολάτρες, πυρολάτρες,

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 95 28/7/2020 3:12:48 μμ

προγονολάτρες, τυπολάτρες κ.λπ. (όποιος δε λατρεύει τον Θεό, θεοποιεί τα κτίσματα).

Η λατρεία λοιπόν είναι ένα παγκόσμιο και πανανθρώπινο φαινόμενο, η διαχρονικότητα του οποίου είναι αναντίρρητη. [...]

Η σπουδαιότερη εκδήλωση του θρησκευτικού βιώματος πραγματοποιείται με τη θρησκευτική λατρεία, με την οποία ο άνθρωπος αναπτύσσει προσωπική σχέση με τον Θεό.

Κουγιουμτζόγλου, Γ. π. (1999^2).
Λατρευτικό εγχειρίδιο.
Στοιχεία αγωγής για την τάξη
και τη Λατρεία της Εκκλησίας.
Θεσσαλονίκη: Συναξάρι, σ. 15, 19.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 96 28/7/2020 3:12:48 μμ

Οι λατρευτικοί κύκλοι της Ορθόδοξης Εκκλησίας και η «λειτουργία μετά τη Λειτουργία»

Συνεχίζοντας να δουλεύουμε σε ομάδες ας δοκιμάσουμε να λύσουμε κάποια «βιβλικά αινίγματα - κουίζ». Κάθε ομάδα θα πάρει 4 χαρτιά/κάρτες: Ένα που γράφει «Όρθρος», ένα που γράφει «Εσπερινός», ένα που γράφει «Απόδειπνο» κι ένα που γράφει «Θεία Λειτουργία».

Στη συνέχεια θα αξιοποιήσετε μικρά αποσπάσματα από 5 χαρακτηριστικές προσευχές από κάθε ακολουθία, γραμμένες σε μικρά ορθογώνια χαρτάκια (π.χ. «Φως ιλαρόν», «Άγιε άγγελε», Δοξολογία, «Σοι παρακατατιθέμεθα» ή «Είδομεν το φως το αληθινόν» κ.λπ.).

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 97 28/7/2020 3:12:48 μμ

Ας προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε σε ποια ακολουθία αντιστοιχεί η κάθε προσευχή. Στη συνέχεια και αφού ολοκληρώσουμε τη δραστηριότητα θα συζητήσουμε στην ολομέλεια της τάξης με ερωταποκρίσεις για τις βασικές προσευχές του ημερήσιου λατρευτικού κύκλου της Ορθόδοξης Εκκλησίας: Τι νομίζετε ότι θα πρέπει να τονίσουμε σε σχέση με το περιεχόμενο των προσευχών και τι σας έκανε εντύπωση; Τι διαπιστώσατε σε σχέση με τη σύνδεση της λατρείας με το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον; Η Θεία Λειτουργία τελειώνει στο «Δι' ευχών...»;

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 98 28/7/2020 3:12:48 μμ

1. Δοξολογία μεγάλη [απόσπασμα]

Κείμενο

Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς.

Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.

Μετάφραση

Δόξα σέ Σένα πού φανέρωσες τό φῶς.

Δόξα στό Θεό, πού εἶναι στόν οὐρανό, καί στή γῆ ἄς ἔρθει ἡ εἰρήνη, διότι ὁ Θεός ἔδειξε στούς ἀνθρώπους τήν ἀγάπη του.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 99 28/7/2020 3:12:48 μμ

Ὑμνοῦμέν σε, εὐλογοῦμέν σε, προσκυνοῦμέν σε, δοξολογοῦμέν σε, εὐχαριστοῦμέν σοι, διὰ τὴν μεγάλην σου δόξαν.

Σέ ὑμνοῦμε, σ᾽ εὐλογοῦμε, σέ προσκυνοῦμε, σ᾽ ἐγκωμιάζουμε μέ ὕμνους καί σ᾽ εὐχαριστοῦμε, Κύριε, γιά τή μεγάλη Σου δόξα.

Κύριε, Βασιλεῦ, ἐπουράνιε Θεέ, Πάτερ παντοκράτορ· Κύριε Υἱὲ μονογενές, Ἰησοῦ Χριστέ, καὶ Ἅγιον Πνεῦμα.

Κύριε, πού εἶσαι οὐράνιος Βασιλιάς, Θεός Πατέρας Παντοκράτορας, μοναχοπαίδι, πού τ᾽ ὄνομά Σου εἶναι Ἰησοῦς Χριστός καί Ἅγιο Πνεῦμα.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 100 28/7/2020 3:12:48 μμ

Κύριε ὁ Θεός, ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρός, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου.

Κύριε καί Θεέ, Ἰησοῦ Χριστέ, πού εἶσαι ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Γιὸς τοῦ Θεοῦ, πού ἐξαφανίζεις τήν ἁμαρτία τοῦ κόσμου, ἐλέησέ μας.

Πρόσδεξαι τὴν δέησιν ἡμῶν, ὁ καθήμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός, καὶ ἐλέησον ἡμᾶς.

Σέ παρακαλοῦμε νά δεχθεῖς τήν προσευχή μας, Σύ πού κάθεσαι στά δεξιά τοῦ Πατέρα καί νά μᾶς ἐλεήσεις.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 101 28/7/2020 3:12:48 μμ

Ὅτι σὺ εἶ μόνος Ἅγιος, σὺ εἶ μόνος Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός. Ἀμήν.

Διότι σύ, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, εἶσαι ὁ μοναδικός Ἅγιος καί Κύριος γιά νά δοξάζεται ὁ Θεός Πατέρας. Ἀμήν.

Καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν εὐλογήσω σε, καὶ αἰνέσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
Καταξίωσον, Κύριε, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἀναμαρτήτους φυλαχθῆναι ἡμᾶς. [...]

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 102 28/7/2020 3:12:48 μμ

Κάθε μέρα θά προσεύχομαι σέ Σένα καί θά σ᾽ ἐγκωμιάζω γιά πάντα.

Κύριε, σέ παρακαλοῦμε νά μᾶς ἀξιώσεις τή σημερινή μέρα νά διατηρηθοῦμε καθαροί χωρίς ἁμαρτία[...].

Παπαθανασίου, Κ. (επιμ.) (1997[2]).
Μιλάω στον Πατέρα μου με προσευχές γιά κάθε μέρα
Κείμενο - μετάφραση).
Αθήνα: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 103 28/7/2020 3:12:48 μμ

2. «Φῶς ἱλαρόν»

Φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης ἀθανάτου
Πατρός, οὐρανίου,
ἁγίου, μάκαρος, Ἰησοῦ Χριστέ,
ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν,
ἰδόντες φῶς ἑσπερινὸν ὑμνοῦμεν
Πατέρα, Υἱὸν καί Ἅγιον Πνεῦμα,
Θεόν.
Ἄξιόν σε ἐν πᾶσι καιροῖς ὑμνεῖσθαι
φωναῖς αἰσίαις, Υἱὲ Θεοῦ, ζωὴν ὁ δι-
δούς, διὸ ὁ κόσμος σὲ δοξάζει.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 104 28/7/2020 3:12:48 μμ

Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, πού εἶσαι τό γλυκό φῶς τῆς ἁγίας δόξας τοῦ ἀθανάτου, τοῦ οὐρανίου, τοῦ ἁγί-ου, τοῦ μακάριου Πατέρα σου, τώρα πού φτάσαμε στή δύση τοῦ ἥλιου καί εἴδαμε τό ἐσπερινό φῶς, ὑμνοῦμε τόν Πατέρα, ἐσένα τόν Υἱό καί το Ἅγιο Πνεῦμα, τόν ἕνα Θεό.

Πρέπει σέ κάθε ὥρα καί στιγμή νά σέ ὑμνοῦμε μέ καθαρές ψυχές καί χαρούμενες φωνές, Υἱέ Θεοῦ, για-τί ἐσύ δίνεις τή ζωή καί γι' αὐτό ὁ κόσμος σέ δοξάζει.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 105 28/7/2020 3:12:48 μμ

3. Προσευχή στον φύλακα Ἄγγελο

Ἅγιε Ἄγγελε, ὁ ἐφεστὼς τῆς ἀθλίας μου ψυχῆς καὶ ταλαιπώρου μου ζωῆς, μὴ ἐγκαταλίπῃς με τὸν ἁμαρτωλόν, μηδὲ ἀποστῇς ἀπ᾽ ἐμοῦ διὰ τὴν ἀκρασίαν μου· μὴ δώῃς χώραν τῷ πονηρῷ δαίμονι κατακυριεῦσαί μου τῇ καταδυναστείᾳ τοῦ θνητοῦ τούτου σώματος· κράτησον τῆς ἀθλίας καὶ παρειμένης χειρός μου, καὶ ὁδήγησόν με εἰς ὁδὸν σωτηρίας. Ναί, ἅγιε Ἄγγελε τοῦ Θεοῦ, ὁ φύλαξ καὶ σκεπαστὴς τῆς ἀθλίας μου ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, πάντα μοι συγχώρησον, ὅσα σοι ἔθλιψα πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, καὶ εἴ τι ἥμαρτον τὴν σήμερον ἡμέραν·

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 106 28/7/2020 3:12:48 μμ

Άγιε Άγγελε, εσύ που είσαι φύλακας της άθλιας ψυχής μου καί της ταλαίπωρης ζωής μου, μη με εγκαταλείψεις τον αμαρτωλό, ούτε να απομακρυνθείς από μένα εξαιτίας της ακολασίας μου. Μη επιτρέψεις στον πονηρό δαίμονα να κυριαρχήσει επάνω μου κατατυραννώντας αυτό τό θνητό μου σώμα. Κράτησε τό ταλαίπωρο και παράλυτο χέρι μου και οδήγησέ με στην οδὸ της σωτηρίας. Ναι, άγιε Άγγελε του Θεού, εσύ που είσαι φύλακας και σκεπαστής της άθλιας ψυχής μου και του άθλιου σώματός μου, συγχώρησέ με για όλα εκείνα με τα οποία σε λύπησα όλες τις μέρες της ζωής μου, και για όσες αμαρτίες έκανα τη σημερινή μέρα.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 107 28/7/2020 3:12:48 μμ

σκέπασόν με ἐν τῇ παρούσῃ νυκτὶ καὶ διαφύλαξόν με ἀπὸ πάσης ἐπηρείας τοῦ ἀντικειμένου, ἵνα μὴ ἔν τινι ἁμαρτήματι παροργίσω τὸν Θεόν· καὶ πρέσβευε ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Κύριον τοῦ ἐπιστηρίξαι με ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ καὶ ἄξιον ἀναδεῖξαί με δοῦλον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος. Ἀμήν.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 108 28/7/2020 3:12:48 μμ

Σκέπασέ με και τούτη τη νύχτα και διαφύλαξέ με απὸ κάθε επήρεια του αντίπαλου διαβόλου, για να μη παροργίσω τον Θεό με κάποιο αμάρτημα. Και πρέσβευε για χάρη μου προς τον Κύριο, να με στηρίξει στον σεβασμό Του και να με κάνει αξιο δούλο της αγαθότητάς του. Αμήν.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 109 28/7/2020 3:12:48 μμ

4. Από τη Θεία Λειτουργία του αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου

Σοὶ παρακατατιθέμεθα τὴν ζωὴν ἡμῶν ἅπασαν καὶ τὴν ἐλπίδα, Δέσποτα φιλάνθρωπε, καὶ παρακαλοῦμέν σε καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν· καταξίωσον ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν ἐπουρανίων σου καὶ φρικτῶν Μυστηρίων ταύτης τῆς ἱερᾶς καὶ πνευματικῆς Τραπέζης μετὰ καθαροῦ συνειδότος, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς συγχώρησιν πλημμελημάτων, εἰς Πνεύματος Ἁγίου κοινωνίαν, εἰς βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν, εἰς παρρησίαν τὴν πρὸς σέ, μὴ εἰς κρῖμα ἢ εἰς κατάκριμα.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 110 28/7/2020 3:12:48 μμ

Σε εσένα εμπιστευόμαστε όλη μας τη ζωή και την ελπίδα, Δέσποτα φιλάνθρωπε, και σε παρακαλούμε και δεόμαστε και ικετεύουμε αξίωσέ μας να μεταλάβουμε τα επουράνια και φρικτά μυστήρια, αυτής της ιερής και πνευματικής τράπεζας με καθαρή συνείδηση, για να εξαλειφθούν οι αμαρτίες, να συγχωρηθούν τα παραπτώματά μας, ώστε να έχουμε κοινωνία του αγίου Πνεύματος, να κληρονομήσουμε τη βασιλεία των ουρανών, να έχουμε θάρρος απέναντί σου και να μην τιμωρηθούμε ή καταδικαστούμε.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ λυκείου, ΔΕ 23, σ. 133.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 111 28/7/2020 3:12:48 μμ

Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικὰ καὶ καλὴν ἀπολογίαν, τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, αἰτησώμεθα.

Ας ζητήσουμε από τον Κύριο τα τέλη της ζωής μας να είναι χριστιανικά, χωρίς πόνο, χωρίς ντροπή και ειρηνικά, και να έχουμε καλή απολογία μπροστά στο φοβερό βήμα του Χριστού

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 112 28/7/2020 3:12:48 μμ

Εἴδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον, εὕρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες· αὕτη γὰρ ἡμᾶς ἔσωσεν.

Είδαμε το φως το αληθινό, πήραμε το επουράνιο άγιο Πνεύμα, βρήκαμε πίστη αληθινή, προσκυνώντας την αδιαίρετη Τριάδα, γιατί αυτή μας έσωσε.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ λυκείου, ΔΕ 23, σ. 133.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 113 28/7/2020 3:12:48 μμ

1. Οι ακολουθίες του νυχθημέρου



Οι ακολουθίες του νυχθημέρου είναι το σύνολο των προσευχών που αναγινώσκονται και ψάλλονται σε καθορισμένες ώρες της μέρας και της νύχτας ή σε ορισμένες περιστάσεις και αποτελούνται από ψαλμούς, δεήσεις, αναγνώσματα, ωδές και ύμνους.

Ο όρος ακολουθία σημαίνει την ορισμένη συνέχεια των λειτουργικών στοιχείων που απαρτίζουν μια τελετουργική προσευχή και συνεκδοχικά το σύνολο των ύμνων του

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 114 28/7/2020 3:12:48 μμ

ημερονυκτίου, ιδιαίτερα του εσπερινού και του όρθρου μιας συγκεκριμένης μέρας (π.χ. ακολουθία του Σαββάτου, της Τρίτης, του αγίου Νικολάου) ή μιας περιόδου του εκκλησιαστικού έτους (π.χ. ακολουθία Παρακλητικής, Τριωδίου, Πεντηκοσταρίου).

Οι ακολουθίες διακρίνονται σε τακτικές και έκτακτες. Οι τακτικές (ή κοινές) τελούνται καθημερινά στο ναό με τη συμμετοχή κλήρου και λαού ή και μόνο από τους πιστούς παραλλάσσοντας ή και παραλείποντας τα σημεία που αφορούν τον ιερέα. Ωστόσο οι ακολουθίες του νυχθημέρου διαφοροποιούνται σαφώς από την ατομική ελεύθερη αυτοσχέδια προσευχή, που δεν υπάγεται σε καμιά τυπική ως προς τη διάρθρωσή της απαίτηση.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 115 28/7/2020 3:12:48 μμ

Οι έκτακτες τελούνται μόνο από ιερέα ή επίσκοπο και σε ορισμένες περιστάσεις. Οι τακτικές είναι: ο εσπερινός, το απόδειπνο, το μεσονυκτικό, ο όρθρος, οι ώρες, τα μεσώρια, και η ακολουθία της τράπεζας. Έκτακτες είναι: η Θ. Λειτουργία, τα άλλα μυστήρια, ο μικρός και μέγας αγιασμός, τα εγκαίνια ναού, οι παρακλήσεις, η ακολουθία του μνημοσύνου, το νεκρώσιμο τρισάγιο.

Τσάμης, Δ. (1985). Λειτουργική. Θεσσαλονίκη, σ. 25.

2. Οι χριστιανικές γιορτές και το σχέδιο της θείας οικονομίας

Τα θαυμαστά γεγονότα για τη σωτηρία του ανθρώπου πανηγυρίζονται με τις γιορτές της Εκκλησίας. Σκορπισμένες μέσα στο έτος,

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 116 28/7/2020 3:12:48 μμ

μας θυμίζουν την επίγεια ζωή του Κυρίου, της Υπεραγίας Θεοτόκου και των αγίων. Ξαναγεννιέται μέσα μας ο Χριστός, σταυρώνεται, ανασταίνεται. Γι' αυτό οι υμνογράφοι της Εκκλησίας στους ύμνους και οι Πατέρες στις ευχές χρησιμοποιούν τη λέξη «σήμερον» - «Σήμερον ὁ Χριστός γεννᾶται..». «Σήμερον κρεμᾶται ἐπί ξύλου...». Σήμερα, σαν να ήμαστε τότε παρόντες στο γεγονός, βλέπουμε την Ανάσταση. «Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι...». [...].

Οι γιορτές είναι εβδομαδιαίες και ετήσιες. Από τις εβδομαδιαίες η σπουδαιότερη είναι η Κυριακή, η ημέρα του Κυρίου, της Ανάστασής του. Είναι η σταθερή ημέρα τέλεσης της Θείας Ευχαριστίας. Είναι ακόμη η πρώτη ημέρα της εβδομάδας,

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 117 28/7/2020 3:12:48 μμ

ημέρα σωτηρίας και αναδημιουργίας. «Όπως η πρώτη δημιουργία άρχισε την ημέρα της Κυριακής, έτσι και η δεύτερη δημιουργία άρχισε πάλι από την Κυριακή» (Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 44, 5, ΕΠΕ 5,226).

Εκτός από την Κυριακή, και οι άλλες ημέρες της εβδομάδας είναι για την Εκκλησία μας γιορτινές. Έτσι μαζί με τους καθιερωμένους αγίους τιμούμε: τη Δευτέρα τους αγγέλους, την Τρίτη τον Ιωάννη τον Πρόδρομο, την Τετάρτη το Σταυρό του Κυρίου, την Πέμπτη τους αποστόλους και τον Άγιο Νικόλαο, την Παρασκευή τα Πάθη του Κυρίου και το Σάββατο τους μάρτυρες. Το Σάββατο είναι ακόμη ημέρα μνήμης των νεκρών.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ λυκείου, ΔΕ 7, σ. 36-37.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 118 28/7/2020 3:12:48 μμ

3. Η λατρεία εξαγιάζει όλες τις πτυχές της ανθρώπινης ζωής

[...] Η ορθόδοξη λατρεία εξαγιάζει όλες τις σχέσεις και τις περιστάσεις της ανθρώπινης ζωής. Για την ίαση των σωματικών ασθενειών δίνει το ιερό μυστήριο του ευχελαίου, για την ευλογία της συζυγικής ένωσης το ιερό μυστήριο του γάμου. Άσχετα όμως από τα ιερά αυτά μυστήρια, καθαγιάζει και όλες τις άλλες περιστάσεις της καθημερινής ζωής. Εύχεται για όσους είναι ασθενείς, για όσους πλέουν και οδοιπορούν, προσεύχεται για τις άσχημες καιρικές συνθήκες και τις θλιβερές περιστάσεις, για θεομηνίες και επιδρομές εχθρών, για λιμούς, λοιμούς, επιδημίες και ασθένειες. Επιπλέον, έχει καθιερώσει ειδικές ευχές για την έναρξη σχολικών

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 119 28/7/2020 3:12:48 μμ

μαθημάτων, για την τοποθέτηση θεμελίων λίθων, για τη σπορά της γης κ.ά. Στον κύκλο μάλιστα της αγιαστικής της ενεργείας περιλαμβάνονται και αγαθά αυτού του κόσμου. Έτσι, ευλογεί τα φυτά και τα άνθη και τα κλαδιά των δέντρων, τους καρπούς και τα σταφύλια. Η ορθόδοξη λατρεία θεραπεύει όχι μόνο τις ανάγκες της ψυχής, αλλά και του σώματος, αποσκοπώντας ταυτόχρονα να εξαγιάσει και ολόκληρη τη φυσική δημιουργία.

Θεοδώρου, Ανδρ. (1998). Η ουσία της Ορθοδοξίας. **Αθήνα: Παρουσία, σ. 211.**

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 120 28/7/2020 3:12:48 μμ

4. «Η λειτουργία μετά τη Λειτουργία»

Φεύγοντας από το ναό και έχοντας ζήσει αυτό που μας πρόσφερε η Θεία Ευχαριστία, ενωμένοι με όλους τους χριστιανούς με το σύνδεσμο της ειρήνης και της αγάπης, ξαναγυρίζουμε στον κόσμο, για να πούμε και σ' άλλους τι προσφέρει στον άνθρωπο η Εκκλησία του Χριστού.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ λυκείου, ΔΕ 15, σ. 87.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 121 28/7/2020 3:12:48 μμ

Η σημασία της Θείας Λειτουργίας για τα προβλήματα του ανθρώπου και του κόσμου.

Ας διαβάσουμε όλοι μαζί την ευχή του Μ. Βασιλείου «Μνήσθητι, Κύριε, ...». Προσπαθήστε να σημειώσετε πέντε ομάδες ανθρώπων που αναφέρονται στην ευχή και να δικαιολογήσετε στην ολομέλεια της τάξης γιατί σας έκαναν εντύπωση. Θα επαναλάβουμε τη διαδικασία άλλη μια φορά και προσπαθήστε να σημειώσετε άλλες πέντε ομάδες ανθρώπων. Στο τέλος, προσθέστε και άλλες ομάδες που θεωρείτε ότι λείπουν.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 122 28/7/2020 3:12:48 μμ

Ευχή Θ. Λειτουργίας του Μεγάλου Βασιλείου

Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ περιεστῶτος λαοῦ, καὶ τῶν δι᾽ εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων, καὶ ἐλέησον αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς, κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου.

Θυμήσου σπλαχνικά, Κύριε, το λαό που παρευρίσκεται εδώ (στο ναό), καθώς και κείνους που για εύλογη αιτία απουσιάζουν και ελέησε αυτούς κι εμάς σύμφωνα με το πλήθος του ελέους σου.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 123 28/7/2020 3:12:48 μμ

Τὰ ταμεῖα αὐτῶν ἔμπλησον παντὸς ἀγαθοῦ· τὰς συζυγίας αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διατήρησον· τὰ νήπια ἔκθρεψον· τὴν νεότητα παιδαγώγησον· τὸ γῆρας περικράτησον· τοὺς ὀλιγοψύχους παραμύθησαι· τοὺς ἐσκορπισμένους ἐπισυνάγαγε· τοὺς πεπλανημένους ἐπανάγαγε καὶ σύναψον τῇ Ἁγίᾳ σου Καθολικῇ, καὶ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τοὺς ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐλευθέρωσον· τοῖς πλέουσι σύμπλευσον· τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον· χηρῶν πρόστηθι· ὀρφανῶν ὑπεράσπισον·

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 124 28/7/2020 3:12:48 μμ

Γέμισε τις αποθήκες τους με κάθε αγαθό. Διατήρησε τους συζυγικούς δεσμούς μέσα σε ειρήνη και ομόνοια.
Ανάθρεψε τα νήπια· παιδαγώγησε τη νεότητα· βοήθησε και στήριξε τα γηρατειά· παρηγόρησε τους ολιγόψυχους· τους σκορπισμένους συγκέντρωσέ τους· φέρε πίσω τους πλανεμένους στην πίστη και ένωσέ τους με την αγία, καθολική και αποστολική Εκκλησία σου.
Λευτέρωσε αυτούς που πειράζονται από ακάθαρτα πνεύματα· ταξίδεψε μ᾽ αυτούς που ταξιδεύουν στη θάλασσα· συνόδεψε αυτούς που οδοιπορούν· προστάτεψε τις χήρες· υπεράσπισε τα ορφανά·

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 125 28/7/2020 3:12:48 μμ

αἰχμαλώτους ῥῦσαι· νοσοῦντας ἴασαι. Τῶν ἐν βήμασι, καὶ μετάλλοις, καὶ ἐξορίαις, καὶ πικραῖς δουλείαις, καὶ πάσῃ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ καὶ περιστάσει ὄντων, μνημόνευσον, ὁ Θεός, καὶ πάντων τῶν δεομένων τῆς μεγάλης σου εὐσπλαγχνίας·
καὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς καὶ τῶν μισούντων, καὶ τῶν ἐντειλαμένων ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 126 28/7/2020 3:12:48 μμ

λευτέρωσε τους αιχμαλώτους και θεράπευσε τους αρρώστους. Θυμήσου εσύ ο σπλαχνικός Θεός αυτούς που σύρονται στα δικαστήρια, τους καταδικασμένους να δουλεύουν σε μεταλλεία, αυτούς που βρίσκονται σε εξορίες και πικρές δουλείες, καθώς και ᾽κείνους που είναι κάτω από το βάρος κάθε θλίψης, ανάγκης και δύσκολης περίστασης, και γενικά όλους που χρειάζονται τη μεγάλη σου ευσπλαχνία. Και αυτούς που μας αγαπούν και κείνους που μας μισούν και όσους παράγγειλαν σε μας τους ανάξιους να προσευχηθούμε γι᾽ αυτούς.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ λυκείου, ΔΕ 15, σ. 85.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 127 28/7/2020 3:12:48 μμ

Σημειώνουμε...

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 128 28/7/2020 3:12:48 μμ

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 129 28/7/2020 3:12:48 μμ

ΠΗΓΕΣ ΥΛΙΚΟΥ

- Τα παραθέματα και το εικονιστικό υλικό για το οποία δίνεται η βιβλιογραφία μέσα στο σώμα κειμένου, δεν αναφέρονται εκ νέου. Εάν σε μια Θεματική Ενότητα υπάρχουν πολλαπλά παραθέματα από την ίδια πηγή, συνήθως γίνεται αναφορά σε αυτήν μόνο στο πρώτο παράθεμα.
- Για τη μετάφραση της Αγίας Γραφής χρησιμοποιήθηκε η έκδοση της Βιβλικής Εταιρίας διαθέσιμη στο: http://hellenicbiblesociety.gr/bible
- Τα σύμβολα  δηλώνουν το τέλος κάθε δραστηριότητας.
- Τα παραθέματα από σχολικά βιβλία ανακτήθηκαν από: http://ebooks.edu.gr.

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 130 28/7/2020 3:12:48 μμ

– Έργα της Αθηνάς Βουζαξάκη και της Δέσποινας Χανόγλου κοσμούν τις σελίδες του βιβλίου.
– Παναγία η Γλυκοφιλούσα, Μουσείο Μπενάκη: https://www.benaki.org/index.php?option=com_collectionitems&view=collectionitem&Itemid=0&id=107604&lang=el

Πηγές κειμένων στο διαδίκτυο-Ιστοσελίδες

– Η επιτυχημένη «Αποστολή» της Αρχιεπισκοπής, 10/2/2013. Στο: http://mkoapostoli.com/%CE%B7-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%84%CF%85%CF%87%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%83%CF%84

27-0855_I_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 131 13/03/2024 16:39:46

%CE%BF%CE%BB%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CE%B5%CF%80%CE%B9/

– Αδελφότητα Ορθοδόξου Εξωτερικής Ιεραποστολής, https://ierapostoles.gr/
– Ψηφιοποιημένο Αρχείο του Ελληνικού Ινστιτούτου Βενετίας, http://eib.xanthi.ilsp.gr/gr/default.asp

27-0855_I_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 132 13/03/2024 16:40:04

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 3ου ΤΟΜΟΥ

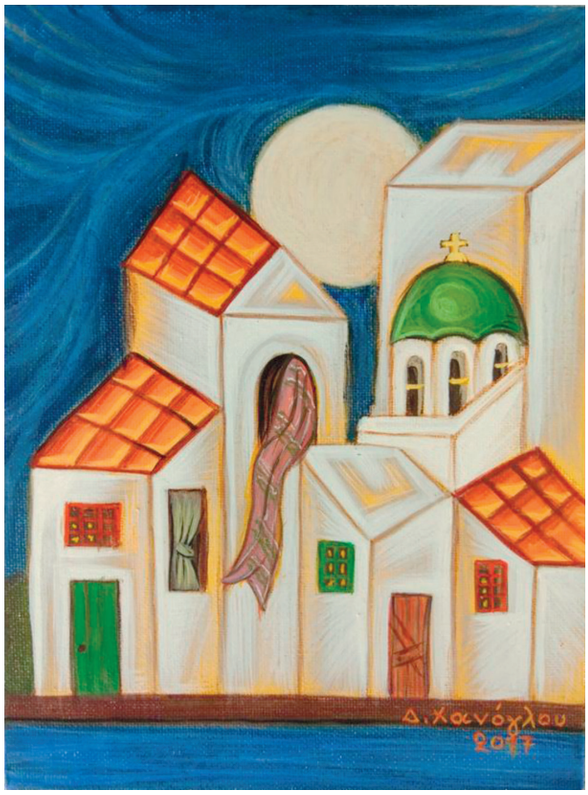

Θεματική Ενότητα 2

ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

2.3. Η ενότητα της εκκλησιαστικής κοινότητας..... 5

2.4. Το περιεχόμενο της σωτηρίας στον Χριστιανισμό..... 39

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 133 28/7/2020 3:12:49 μμ

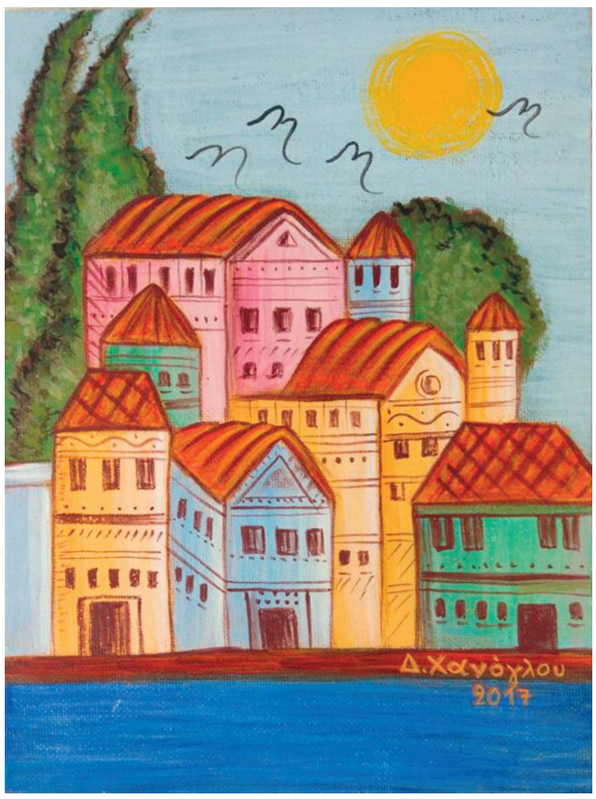

Θεματική Ενότητα 3

ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

3.1. Η λατρεία ως έκφραση πίστης..... 89

27-0786_l_e_thrisk_bm_65-90_28b.indd 134 28/7/2020 3:12:49 μμ

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.